

Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Margit Kooser

DEMINUTIIVSUFIKSID HÜÜDNIMEDES

Bakalaureusetöö

Juhendaja Piia Taremaa, PhD

Tartu 2023

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1.1. Uurimisprobleem.....	4
1.2. Töö eesmärk ja uurimisküsimused	4
2. VARASEMAD UURIMUSED JA TEOORIA.....	6
2.1. Varasemad uurimused	6
2.2. Hinnangusõnad eesti keeles.....	8
2.3. Hüüdnimed eesti keeles	9
2.4. Katselised meetodid	11
3. METOODIKA	12
3.1. Produktsoonikatse disain.....	13
3.2. Hinnangukatse disain	15
4. TULEMUSED JA JÄRELDUSED.....	18
4.1. Produktsoonikatse tulemused ja järeldused.....	18
4.1.1. Katse üldtulemused	19
4.1.2. Katseisikute taustaandmetega seostatud tulemused	22
4.2. Hinnangukatse tulemused ja järeldused	27
4.2.1. Katse üldtulemused	28
4.2.2. Katseisikute taustaandmetega seostatud tulemused	30
5. ARUTELU	37
KOKKUVÕTE.....	40
SUMMARY	42
KIRJANDUS	44
LISAD	47

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrektselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

SISSEJUHATUS

Selles peatükis esitan töö uurimisprobleemi, -küsimused ja eesmärgi.

1.1. Uurimisprobleem

Eesti keeles on kirjutatud teadustöid, mis käsitlevad hinnangulisi afikseid üldiselt (Kehayov, Blokland 2006; Arukask, Saar 2020). Deminutiivsust ehk keelelist vähendust või hellitust (Kasik 2015; Martin Calvo 2020) väljendavate liidete esinemist ja funktsiooni on eesti keeles vähe uuritud. Autorile teadaolevalt on veel vähem uuritud deminutiivsuse esinemist häädnimedes, ehkki deminutiivsus võib mõjutada seda, kuidas me keelt, nimesid ja inimesi tajume või hindame.

Töö tulemused aitavad mõista, kuidas kasutatakse eesti keele grammatikas (Kasik 2015) välja toodud deminutiivseid *u-* ja *ke(ne)-* liiteid häädnimede produtseerimisel ning milliste sufiksitega moodustatud häädnimesid hinnatakse deminutiivseks, milliseid mitte.

1.2. Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Töö eesmärk on saada teada, kas ja kui palju kasutatakse deminutiivseid sufikseid sekundaarsete ehk isikunimel põhinevate häädnimede moodustamisel. Lisaks uuritakse, millisel viisil moodustatud häädnimesid hindab keelekasutaja deminutiivseks. Töös on kokku viis uurimisküsimust. Uurimisküsimustele vastamiseks koostati kaks katset – häädnimede produktsioonikatse ja hinnangukatse.

Produktsioonikatse uurimisküsimused:

1. Milline on kõige sagedamini ja milline kõige vähem kasutatav sufiks häädnimede moodustamisel?
2. Kuidas erinevad produtseeritavate häädnimede sufiksides täiskasvanu ja lapse häädnimede lõikes?
3. Kuidas seostub häädnimede produtseerimisega katseisiku sugu, vanus ja päritolu?

Hinnangukatse uurimisküsimused:

1. Milliseid sufikseid hinnatakse deminutiivseteks, milliseid mitte?
2. Milliseid sufikseid seostatakse täiskasvanutega, milliseid lastega?

Vastates eeltoodud küsimustele,

- nähakse, kas varasemalt slängiga seostatud hüüdnimedel ja normikeelel on ühisosa;
- mõistetakse paremini, milliseid keelelisi vahendeid hindab keelekasutaja deminutiivseks, milliseid mitte, mille põhjal saame täiendada, parandada või kinnitada deminutiivsuse ja ka hellitusnimede definitsiooni;
- saadakse teada, millised on vanuselised ja soolised erinevused deminutiivsuse ja hüüdnimede kasutamisel.

2. VARASEMAD UURIMUSED JA TEOORIA

Selles peatükis annan ülevaate oma töö seisukohast olulistest varasematest uurimustest ja teoreetilisest taustast (deminutiivsus, hüüdnimed, katselised meetodid).

2.1. Varasemad uurimused

Kuigi deminutiive on maailma keeltes omajagu uuritud, pole nähtus siiski üheti mõistetav. Deminutiivsus on universaalne kategooria (Schneider 2012), kuigi osades keeltes, nt inglise keeles, see justkui puudub (Strang 1964: 122). Deminutiivsuse mõistmise probleemkohaks on mõiste tõlgendus, mis võib märkida afektiivsust (Strang 1964: 121–122), Schneideri (2012) sõnul aga prototüüpiliselt füüsilist suurust või ka mõlemat korraga. Vastuoluline on ka deminutiivi funktsioon: ükskõik deminutiivvorm võib sõltuvalt kontekstist, alussõnast või kõnelejast olla nii austav kui alandav (Schneider 2012).

Eesti keeles on eraldiseisvalt uuritud deminutiivsust ja ka (hüüd)nimesid (Kehayov 2000; Hussar 2001; Kehayov, Blokland 2006; Hussar 2009; Hussar, Faster 2015), kuid nende kahe kooslust ehk deminutiivseid hüüdnimesid ei ole süvitsi uuritud. Seetõttu antakse siinses peatükis deminutiivsusest ja hüüdnimedest eraldi ülevaade.

Deminutiivi eesmärk on väljendada hinnangut objekti suurusele või emotsionaalsele seotusele kõneleja positsioonist lähtuvalt (Martin Calvo 2020). Esmakordselt räägib deminutiivse *u*-sufiksi eelkäijast **oi*-sufiksist eestikeelsete isikunimede tuletuses 1928. aastal Julius Mägiste. Ta nimetab **oi*- ja **ei*-liitelisi isikunimesid silmapaistvaks rühmaks ning toob järgmised näited: *Tõnu*, *Tõno* (< Antonius); *Mike*, *Miku* (< Michael); *Kustu* (< Gustav); *Triinu*, *Riinu* (< Catherine); *Leenu* (< Helena/Magdaleena). Mägiste väidab, et deminutiivne tähendus on nimedes üldiselt kadunud, välja arvatud lapsekeelse palatalisatsiooniga koos esinedes, ja deminutiive võis vanasti näha eelkõige eestistatud laennimedes. (Mägiste 1928) Tänapäeval on *u*-sufiks populaarne aga noorte hüüdnimedes, nt *Stehhu* (< Sten), *Kaššu* (< Kaspar), *Jahhu* (< Jaanika), mis väljendavad tugevat deminutiivsust (Joalaid 2009).

Läänemeresoome eesnimede kõige levinum ja tõenäoliselt ka kõige vanem isikunime sufiks on *-oi*, mida võib leida juba eelkristlikes nimedes. Aja jooksul on eesti keeles **oi*-sufiksist kujunenud *o*-sufiks, millest omakorda saanud tänapäevane *u*-sufiks. Kuigi praeguseks on enamikes eesti allkeeltes ja kirjakeeles arhailine **oi*-sufiks asendunud *u*-ga, võib vana *o*-sufiksit kohata veel õigeusu päritolu eesnimede hüpokorismides ehk nime-mugandustes. Nt Lõuna-Eestis, kus esinevad mehenimed *Miko* (< Nikolaj, Mikolaj), *Tepo* (< Stepan), *Timmo* (< Timofei) ja *Vaššo* (< Vasilij) või naisenimed *Kul'lo* (< Akulina) ja *Hemmo* (< Efimija). Mehenimede *Miku* (< Mihkel), *Juku* (< Juhan, Johannes) ja *Villu* (< Villem) ning naisenimede *Liisu* (< Liisa, Elisa), *Nandu* (< Fernanda) ja *Mañhu* (< Armanda) puhul on aga alati kasutatud *u*-sufiksit. (Joalaid 2009)

On leitud, et lõuna-eesti murdekeeltes (nt võru, setu ja mulgi) kasutatakse deminutiive laialdasemalt ja argisemalt kui põhjakeeltes seas. Põhja-eesti keeles on deminutiivsus juba kas leksikaliseerunud või kasutatakse seda teadliku ja rõhutatud eesmärgiga kedagi või midagi kiita, meelitada või hellitada (nt *linnupoja* < linnupoeg, *koka* < kokk).¹ Palju kohtab deminutiivsust näiteks folklooritekstides (nt regilauludes: *Kui mina olin nooruke, põlvpeikkune poisike* (EKM EKLA ERA II 14, 48/9 (1)).² Seepärast tuleb deminutiive uurides arvestada sellega, et erinevate allkeelte ja žanride puhul võivad sealsed keelekasutusvahendid ka eesmärgi ja funktsiooni poolest (nt usundilistel põhjustel) varieeruda. (Arukask, Saar 2020)

Deminutiivsusel on oluline koht ka laste keeleomandamises, kuna tegu on ühtede esimeste morfeemidega, mille laps ära õpib (Kazakovskaya, Argus 2021). Deminutiivne *u*-sufiks aitab lastel vormimoodustust omandada, sest sellega muudetakse astmevahelduslikud sõnad astmevahelduseta sõnadeks (Argus 2008) (nt *kass* > *kiisu*). Laste ja lastele suunatud kõnes ei ole *u*-tuletise puhul deminutiivi semantiline põhifunktsioon ehk väiksuse väljendus oluline. Deminutiivne *kutsu* märgib kõiki, mitte ainult väikeseid koeri, ning *kätü* tähistab korruga nii lapse väikest kätt kui ka täiskasvanu oma. (Argus 2008) On leitud, et lapsevanemad kasutavad oma laste poole pöördumiseks

¹ Töö autori näited.

² Tervikteksti viide: Eesti regilaulude andmebaas. Eesti Kirjandusmuuseum: Eesti Rahvaluule Arhiiv. 2003-2016. Tartu, <http://www.folklore.ee/regilaul/andmebaas>.

deminutiivseid nimevorme (Bayraktaroglu, Sifianou 2001: 52) ja lastega suheldes kasutavad deminutiive kõige sagedamini nende vanaemad (Dressler, Barbaresi 1994: 174).

2.2. Hinnangusõnad eesti keeles

Eesti keeles on erinevaid hinnangusõnu, sh augmentatiivid ehk suurendussõnad ja deminutiivid ehk vähendava, hellitava või meelitava tähendusega sõnad. Augmentatiive ehk suurendussõnu iseloomustab sufiks *-kas*, nt *jurakas*, *pirakas*, kuid tavaliselt viitab juba tüvisõna augmentatiivsusele ning sufiks rõhutab seda. (EKG I 1995; EKK 2020) Reet Kasik on eesti keele sõnamoodustuses kirjeldanud kahte deminutiivsufiksist – *-u* ja *-ke(ne)*. Sufiksist *-ke(ne)* kasutatakse nii konkreetse tähendusega elutut asja kui ka elusolendit (sh isikunimed) tähistavate sõnade puhul. Mõlemal juhul muudab liide alusõna tähendust, kuid mitte selle liiki. Elutut asja tähistades märgib liide selle füüsilist väiksust, abstraktse mõiste puhul ka afektiivsust ja pisendamist (nt *tekike*, *nukuke*, *toolike*). Elusolendit tähistavatele sõnadele (ka isikunimedele) lisatud liide *-ke(ne)* väljendab eelkõige subjektiivset positiivset, afektiivset ja deminutiivset hinnangut (nt *vennake*, *Maieke*, *kiisuke*). (Kasik 2015) Samas võib deminutiivne *-kene* edastada ka iroonilisust (nt *rahakest*) (Kasik 2008). *Kene*-liite eripäraks on tema rekursiivsus. Nimelt saab liidet kasutada iseenda kordusliitena (nt *linnukesekene*), aga lisada ka deminutiivsufiksile *-u* (nt *pojuke*). Viimasel juhul saame topeltdeminutiivi (nt *lapsukene*, *kätukene*, *Lumivalgukene*, *rumalukene*)³ (Kasik 2015: 251). *U*-liitelised deminutiivid on tihti levinud lastekeeles, nt *kätu* (<käsi), *poju* (<poeg), *poisu* (<poiss) ja *kutsu* (<koer). (Kasik 2015) Mõlemad liited annavad tuletisele hellitava tooni.

Eesti keeles väljendatakse deminutiivsust peamiselt sufiksaalse tuletusega, kuid on võimalik kasutada veel mittesufiksaalset tuletust ehk häälikuvaheldust, lühendamist ja geminatsiooni. Geminatsioon kui deminutiivsuse vahend on omane eesotsas eesti keele lastekeelele (Mägiste 1928).

³ Näidete allikas: (EKK 2020).

Lisaks morfoloogilistele vahenditele on võimalik deminutiivsust väljendada ka fonoloogiliselt ehk nt palatalisatsiooni (Kehayov, Blokland 2006) või häälikusümboolselt kõrge ja/või eespoolse hääldusega (Ultan 1978).

2.3. Hüüdnimed eesti keeles

Kuna siinse töö keskmes on deminutiivsufiksiste esinemine hüüdnimedes, annan ka ülevaate nimeuurimisest. Onomastikas kasutatakse erinevates keeltes palju erinevaid, vaid sellele keelele omaseid termineid, mille definitsioonid pole alati üheselt tõlgitavad (van de Weijer 1989; Ainiala jt 2012; Hussar, FASTER 2015; Korb 2021). Näiteks selgitavad Annika Hussar ja Mariko FASTER (2015), et eesti keeles kasutatakse *hüüdnime* katusterminina kõikide mitteametlike individuaalnimede kohta. Nad toovad välja, et inglise keeles tähistab hüüdnimi (*nickname*) aga kindlat liiki ehk primaarset hüüdnime (Hussar, FASTER 2015). Ungari keeleuurija Jeroen van de Weijer (1989) ütleb, et isikunimel võib olla kaks varianti – ametlik ja deminutiivne – millest viimane toimib kui *hüüdnimi*. Samas täpsustab ta, et *deminutiiv* hõlmab erinevaid semantilisi kategooriaid, mis võivad esindada nii hüpokorismi⁴, pisendavat või hellitavat nime, aga ka lihtsalt slängis kasutatavat, naljakat või mitteametlikku algnime vormi. (van de Weijer 1989: 353) Veebipõhises Kairit Henno ja Peeter Pälli (2003) koostatud onomastika terminisõnastikus kirjeldavad autorid, et *hüüdnimi* ja *lisanimi* on võrdse tähendusega. *Hüüdnimi* on „isiku mitteametlik individuaalnimi, mida kasutatakse pms suulises pruugis ilma muid nimesid (nt eesnime) lisamata“ ja see „võib olla neutraalne, austav, iseloomustav, hellitav, halvustav, pilkav jne“. Samas ütleb *lisanime* definitsioon, et tegu on „isiku üldjuhul individuaalnimi, mille ta saab lisaks eesnimele, et eristada teda teistest samanimelistest“ ning see „ei ole tavaliselt ametlik ega päritav“ ja „lisanimeks võib olla kohanimi, ametinimetus jms“. (Henno, Päll 2003) Jääb arusaamatuks, mis tasandil *hüüdnime* ja *lisanime* võrdseks peetakse. Teises töös öeldakse, et *lisanimi* märgib eesti keeles tavaliselt kitsast ajaloolist tähendust (Hussar, FASTER 2015). Tekib segadus, mida ühe või teise terminiga

⁴ Eesti onomastikauurijate selgitusel on hüpokorism „põhinimest saadud mugandus (*Johannes* > *Jaan*, *Juhan*, *Hannes*)“ (Hussar, FASTER 2015: 113).

konkreetses keeles kontekstis silmas peetakse. Eesti keeles võib terminisegaduse üheks põhjuseks olla onomastika mitte väga põhjalik uuritus (Korb 2021).

Hussari ja Fasteri (2015) järgi on hüüdnimi mitteametlik nimi, mis toimib eristava lisanimena. Ka käesolevas bakalaureusetöös käsitletakse hüüdnime selle definitsiooniga. Hussar ja Faster toovad esile, et keeles saab hüüdnimesid jaotada individuaalseteks või kollektiivseteks – individuaalne hüüdnimi viitab ühele indiviidile, kollektiivne aga mitmele omavahel seotud inimesele, kes saavad omale hüüdnime ühise nimetaja (nt sünnitalu nime – *Palsi-poisid*) järgi. Individuaalseid hüüdnimesid liigitatakse kahte suuremasse kategooriasse: primaarsed ja sekundaarsed hüüdnimed. Primaarsed hüüdnimed tekivad isiku välimuse, iseloomu või mõne muu teda kirjeldava aspekti või sündmuse (nt *Juut* – koonerdav inimene), sekundaarsed aga isiku pärisnime (nt Anett > *Neti*) põhjal. Lisaks jaotatakse hüüdnimesid varjundi järgi. Kuigi suur osa hüüdnimedest on neutraalsed (nt *Kats* < Katrin), leidub nende kõrval ka näiteks halvustavaid (nt *Enekas* < Ene) ja hellitavaid (nt *Mellu* < Meelis) hüüdnimesid⁵. (Hussar, Faster 2015)

Hüüdnimesid saab moodustada erinevatel viisidel: isikunime lühendades (nt *Aleks* < Aleksander), sufiksrite abil tuletades (nt *Ollu* < Oliver), nimesid liites (nt *Marjustin* < Marju Lauristin⁶), erinevaid moodustusviise kombineerides, fraasidest hüüdnime moodustades (nt *Näkemiin* > ülemuse kohta, kes seda pidevalt kasutas), vastassoo (nt *Ain* < Aino, *Aino* < Ain), teises keeles levinud (nt *Jones* < Joonas, *Jack* < Jaak) või assotsiatiivseid nimesid (nt *Egg* inglise keeles ‘muna’ < Egeli) kasutades, ananüümist ehk „tagurpidinimest“ (nt *Okse* < Esko⁷) või nimetähedest hüüdnime moodustades (nt *MK/Emm-Kaa* < Margit Kooser). Hussar ja Faster nimetavad järgmisi tuletamisel kasutatavaid hüüdnimeliiteid: *-kas, -ka, -s, -ts, -ks, -ps, -u, -i, -a, -ik, -k, -ku, -ki, -su, -si, -(t)sa, -tu, -sk, -sik, -ska, -us, -sja, -tšik, -pi, -kene*. Deminutiivsufiksi *-u* kohta kirjutavad nad, et seda kasutatakse tänapäeval peamiselt deminutiivvormides pereringis või lastekollektiivides. (Hussar, Faster 2015)

⁵ Näited töö autorilt.

⁶ Näite allikas: (Hussar, Faster 2015).

⁷ Näite allikas: (Hussar, Faster 2015).

Hüüdnimede kasutus on seotud suuresti suulise keele ja slängiga. Slängiga seonduvalt tuuakse välja järgmised tuletusliited: *-kas, -a, -ar, -e, -ka, -ke, -ku, -s, -ur, -i, -ik,, -is, -la, -ung, -un 'n, -noi, -ich, -(v)idze, -tška* (Tender 1994). Slängiga tõstetakse esile nime saajat/andjat või sotsiaalsesse gruppi kuulumist (Ilm, Tender 2003: 16–17). Sama võib öelda ka hüüdnimede kohta. Tihti kasutatakse hüüdnimesid ka nimekaimude eristamiseks (Hussar, FASTER 2015) (nt sama nimega isa ja poeg: *Vana Gudi* ja *Gudi-poiss*).

2.4. Katselised meetodid

Katselise uurimismeetodiga saab uurida nähtusi, mida korpuse põhjal uurida ei saa, ja teha sealjuures süsteemset kontrolli erinevate muutujatega. Keeleteaduse ja semantika kontekstis tuntakse kahte tüüpi katseid: moodustuskatsed ja arusaamiskatsed. Moodustuskatseid jaotatakse vaba moodustusega, sunnitud valikuga ja väljamõeldud stiimuliga katseks. Arusaamiskatsed jaotuvad klassifitseerimiskatseks, sarnasuse hindamise katseks, sobituskatseks, vastuvõetavuse hindamise katseks ja ajaliselt mõõdetud verifitseerimise katseks. (Klavan jt 2013) Käesolevas töös kasutatakse vaba moodustusega katset (produksioonikatse) ja sunnitud valikuga katset (hinnangukatse). Vaba moodustusega katsemeetod jätab produktsioonikatse katseisikule vastamisel vajaliku ruumi, et uurija näeks, kuidas produtseerib katseisik etteantud eesnimedest hüüdnimesid loomulikus keelekasutuses. Sunnitud valikuga katsemeetod sobib hästi, sest võimaldab koguda katseisikute hinnangut hüüdnimedele kindlates raamides, mis lihtsustab andmeanalüüsi, kuid lubab teha näitepõhiseid järeldusi.

Vaba moodustusega katses peab katseisik andma vastuse, mis talle etteantud materjaliga seostub. Sellise katsega saab koguda loomuliku keelekasutusega keeleandmeid, mida korpusest alati ei leia. Vaba moodustuse kitsaskohaks on vastustes struktuuri puudumine, mistõttu muudab vastustega kaasnev üleliigne info analüüsi keerulisemaks. Sunnitud valikuga katses tuleb vastus valida uurija antud variantide seast, st katseisiku vaba produktsioon on piiratud. Seda tüüpi katses on oluline esitada vastusevariandid, millega võimalikult paljud katseisikud oskaksid suhestuda, ja mis annaksid uurimisküsimustele vastamiseks vajalikku infot. Sunnitud valikuga katse vähendab küll vastuste infomüra, kuid seatud piirid võivad moonutada katseisikute päris arvamusi. (Klavan jt 2013)

3. METOODIKA

Uurimuse eesmärk oli teada saada, kas, kui palju ja mis kujul kasutatakse deminutiivsust hüüdnimede produtseerimisel. Uurimisküsimustele vastamiseks viidi läbi hüüdnimede produktsioonikatse ja hinnangukatse. Sarnastel meetoditel on deminutiivsust uuritud ka ungari keeles, kus seda üsna palju esineb. 80ndatel läbiviidud uuringus (van de Weijer 1989) esitati katseisikutele ungarikeelsest sõnaraamatust pärit nimesid, millele paluti anda deminutiivne vorm. Seejärel esitleti deminutiivseid nimesid, millele pidi ametliku või neutraalse nimevormi leidma. Lisaks paluti osalejatel anda hinnang esitatud nimedele. (van de Weijer 1989) Sarnase katselise meetodi kasuks otsustati, et koguda andmeid, mille põhjal saaks konkreetselt hüüdnimede produtseerimist ja nendes esinevat deminutiivsust analüüsida. Lisaks ka sel põhjusel, et andmed oleksid võimalikult värsked. Produktsioonikatse eesmärk oli lisaks uurimisküsimustele vastamisele koguda ka sisendmaterjali hinnangukatseks. Mõlemaks katseks sooviti leida vähemalt 200 vastajat. Produktsioonikatse juhendteksti näeb Lisas 1, hinnangukatse juhendteksti Lisas 2.

Mõlemad katsed viidi läbi küsimustike koostamise keskkonnas LimeSurvey ning osalemine oli vabatahtlik ja anonüümne. Katseisikutelt koguti tulemuste analüüsi tarbeks taustaandmetena nende vanus, sugu, päritolu (kihelkonna täpsusega⁸), haridus ja emakeel(ed). Need andmed on olulised katsete tulemuste tõlgendamisel, sest annavad infot katseisiku keelekeskkonna ja sellest tingitud mõjutegurite kohta. Näiteks selgub Petar Kehayovi tööst (2000), et kuna vene keeles on usulise tausta tõttu vähem unikaalseid eesnimesid, kasutatakse seal rohkem deminutiivseid nimevorme, et ühe pere ringis samanimelisi inimesi eristada. Sama tehakse mõnikord ka Lõuna-Eestis, sest ka seal on õigeusu nimed levinud. Seega annab katseisiku päritolu ja emakeel(te) teadmine meile infot selle kohta, kuidas mõjutab katseisiku murde- või keeletaust hüüdnimede tuletusviisi. Vanuse järgi näeme, kuidas erineb hüüdnimede produtseerimine erinevas vanuses katseisikutel. Kuna hüüdnimesid seostatakse tihti slängi- ja noortekeelega, näeme, kas

⁸ Päritolu otsustati küsida kihelkonna täpsusega, sest kihelkonda saab seostada murraku ja selle erijoontega. Ka Üliõpilastööde vormistusjuhendis öeldakse, et keele uurimisel võetakse aluseks kihelkonnapiiridega kontuurkaart (Uuspõld 2011: 31).

produtseeritud hüüdnimede hulk ja katseisiku vanus on seotud. Katseisiku soo teadmine annab meile võimaluse uurida, kas ja kuidas erinevad vastused soo põhjal.

Andmete kogumisel kasutati mugavusvalimit. Katsete kutseid jagati Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi kodulehel ja postitati lisaks ka töö autori sotsiaalmeediakanalites. Katseid paluti jagada ka tuttavatel ja katses osalenutel, et kutse katses osaleda jõuaks võimalikult paljude erinevate inimesteni.

Töös kasutatakse kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimismeetodit. Andmete korrastamisel ja osade illustatsioonide koostamisel kasutati Pythonit. Pythonis kasutati näiteks järgmisi vahendeid: pandas, numpy ja matplotlib.pyplot. Tulemustest esitatakse sagedusanalüüs. Sisendandmeteks on produktsiooni- ja hinnangukatses esitatud vastused.

3.1. Produktsioonikatse disain

Produktsioonikatses esitati katseisikule randomiseeritud järjekorras hulk eesnimet, millest tuli produtseerida hüüdnimi nii täiskasvanule kui lapsele. Kui hüüdnime ei osatud produtseerida, võis vastuselahtri ka tühjaks jätta. Plaaniti luua juhuslikustatud järjekorraga katse, kuid tehnilise rikke tõttu sooritas 172 vastajat juhuslikustamata ja 128 vastajat juhuslikustatud järjekorraga katse. Pilootkatse põhjal eeldati, et katseisikul kulub katse sooritamiseks ligikaudu 15 minutit. See aeg märgiti ka katsejuhendisse (vt Lisa 1). Päriskatse tulemuste põhjal oli soorituste mediaanaeg ligikaudu 16 minutit. Keskmist aega polnud mõistlik arvutada, kuna osadele katsesooritustele kulus mitmeid tunde (kõige kauem peaaegu 6 tundi). Arvatavasti ei sooritatud katset nendel juhtudel järjest ning seetõttu kulus kauem aega. Vahepeal lisati katseisikute tagasiside põhjal ka katse edenemisriba, et katseisik teaks, palju veel vastata on. Alguses jäeti edenemisriba välja, sest kardeti, et katseisikuid võib katse pikkus ehmatada.

Nimed valiti Statistikaameti populaarsete nimede hulgast (Statistikaamet 2022). Täpsemalt valiti selleks Statistikaameti kodulehelt 2022. aasta 1. jaanuari seisuga kõigi aegade populaarsetest eesnimedest 19 kõige populaarsemat eesti mehe- ja 19 naisenime ning lisaks aastal 2021 sündinud lastele pandud 9 kõige populaarsemat eesti poisi- ja 9 tüdrukunime, mis ei kattunud eelnevalt valitud 19 mehe- ega naisenimega. Eesnimet valiti kokku 56 tükki, et luua võimalikult paljude erinevate nimedega katse, mis ei

langetaks suure mahu ega ajakulu tõttu katseisiku sooritamismotivatsiooni. Esialgu plaaniti nimed valida vaid kõigi aegade populaarsemate nimede hulgast, kuid siis jäid välja viimaste aastakümnete populaarsed eesnimed, sest tegu on nõrka kaasaegsemate nimedega ja nende sagedus pole veel piisavalt suur üldtabelis kajastumiseks. Seetõttu võeti valikusse ka 2021. aasta populaarsed lastele antud nimed. Valikust jäid välja selgelt vene päritolu eesnimed, sest nendest hüüdnimede moodustamine eeldab vastavat keeleoskust, -kogemust või -keskkonda, mida igal katseisikul ei pruugi olla. Lisaks ühtlustati populaarsete nimede seas olnud tüdruku nimi *Emily* eestipärasele kujule *Emili*. See ei oleks ilmselt küll katse tulemusi mõjutanud, kuid selguse mõttes otsustati esitada nimed ebavaljalike ja hääldest mittemõjutavate võõrtähtedeta. Kokku esitati katses järgmised 56 nime⁹:

1. Martin	18. Sander	35. Tiiu
2. Andres	19. Aleksander	36. Kristina
3. Toomas	20. Robin	37. Ene
4. Margus	21. Oliver	38. Viktoria
5. Jüri	22. Mark	39. Piret
6. Kristjan	23. Sebastian	40. Aleksandra
7. Rein	24. Hugo	41. Anneli
8. Urmas	25. Henri	42. Diana
9. Jaan	26. Rasmus	43. Riina
10. Aivar	27. Miron	44. Laura
11. Marko	28. Kristofer	45. Kadri
12. Peeter	29. Maria	46. Maie
13. Tarmo	30. Tiina	47. Kristi
14. Artur	31. Katrin	48. Mia
15. Indrek	32. Sirje	49. Sofia
16. Priit	33. Anne	50. Emili
17. Meelis	34. Ülle	51. Hanna

⁹ Nimede järjekord: 19 populaarset mehenime, 9 populaarset poisinime, 19 populaarset naisenime ning 9 populaarset tüdrukunime.

52. Nora

54. Eva

56. Lenna

53. Emma

55. Marta

3.2. Hinnangukatse disain

Hinnangukatses tuli hinnata hüüdnimesid sunnitud valiku alusel kahel binaarsel skaalal – kas hüüdnimi on deminutiivne või mitte ning kas hüüdnimi seostub pigem lapse või täiskasvanuga (vt katsejuhendit Lisast 2). Hinnangukatse jaoks jagati Pythoni abil kõik produktsioonikatse esitatud unikaalsed hüüdnimed kategooriatesse, et näha, milliseid sufikseid on produtseerimisel kasutatud. Kategooriad, mis kattusid hüüdnime- ja slängisufiksiga (vt ptk 2.3), moodustasidki hüüdnimede sorteerimiseks põhikategooriad. Hüüdnimed (nt *Mell*, *Torujüri*, *Peeter-Termomeeter*), mille moodustamisel oli kasutatud muid viise (nt lühendamine), koondusid kategooriasse *muu*. Seega tekkis kuus sufiksilist põhikategooriat – *u-*, *s*⁻¹⁰, *i-*, *a-*, *e-*, *k*-liide – ja viimane põhikategooria *muu*. Kõigi sufiksiliste kategooriate ja nende näidetega saab tutvuda näiteks Lisas 3. Tuletusliidetel põhinevad põhikategooriad jagunesid omakorda alamkategooriateks. Kõik produktsioonikatse vastused sorteeriti nendesse kategooriatesse, et valida hinnangukatses esitatavad hüüdnimed. Esialgu plaaniti valida igat kategooriat esindama selle kategooria produktsioonikatse kõige sagedasem vastus. Hüüdnimi ei tohtinud omada segavat tähendust (nt *Enekas*, *Sipsik*) ega esineda Statistikaameti andmetes eraldiseisva ees- ega perenimena rohkem kui 30 korral¹¹ (nt *Mark*, *Olle*). Kui nimi esines rohkem kui 30 inimesel või omas segavat tähendust, valiti produktsioonikatse vastustest sageduselt järgmine hüüdnimi. Esialgu sooviti jälgida, et sarnase tüvega hüüdnimi ei oleks juba hinnangukatsesse valitud (nt *Krissu* ja *Krissukas*). Et hilisemat analüüsi lihtsustada, otsustati viimast kriteeriumit siiski eirata ja lõplikusse nimevalikusse võeti ka sarnase tüvega hüüdnimed. Ühe alamkategooria (*-ukas*) puhul jäi kategooria esindaja uuendamata, mis tähendab, et seda kategooriat esindas sageduselt

¹⁰ Sufiksikategooria *-s* alla koondusid ka *z*-i ja *x*-iga lõppevad hüüdnimed, kuna häälduslikult lõppevad nad *s*-iga. Lisaks oli võõrtähtedega lõppevaid hüüdnimesid sedavõrd vähe, et pole oluline neid eraldi kategooriatena käsitleda.

¹¹ Kui hüüdnimi eksisteeris ees- või perenimena vähem kui 30 korda, ei peetud seda piisavalt sagedaks, et see võinuks hinnangukatses katseisiku vastust mõjutada.

teine hüüdnimi *Annukas*, kuigi kõige sagedasem oli tegelikult *Krissukas*. Kuna katse tulemusi analüüsitakse näitepõhiselt, ei avalda alamkategoriat uuendamata jätmise selle töö raames suurt mõju, sest ei plaanita teha üldistusi terve sufiksikategoriat ega kõigi hüüdnimede kohta. Hüüdnimesid analüüsides ja sufiksikategoriatatesse paigutades ei arvestatud gemineerumisega ja tüvesilbiks loeti vaid hüüdnime see osa, mis kattus algnimega (nt *Marko* > *Maku*). Kokku esitati katses hindamiseks 30 erinevat hüüdnime, mis esindasid kõik erinevaid kategoriatid. Iga põhikategoriat ja hüüdnime taha on sulgudesse märgitud esinemissagedus produktsioonikatses.

-u (4755)

- **-su**: **Krissu** (665) – tüvesilp + **-su** (**Kristi** > *Kris*+**-su**)
- **-tu**: **Matu** (165) – tüvesilp + **-tu** (**Martin** > *Ma* + **-tu**)
- **-tsu**: **Sirtsu** (34) – tüvesilp + **-tsu** (**Sirje** > *Sir* + **-tsu**)
- **-ku**: **Maku** (131) – tüvesilp + **-ku** (**Margus** > *Ma* + **-ku**)
- **-u**: **Sannu** (247) – pikenenud konsonandiga tüvesilp + **-u** (**Sander** > *San* + *n* + **-u**)

-s (4297)

- **-kas**: **Annekas** (27) – nimi + **-kas** (**Anneli** > *Anne* + **-kas**)
- **-ukas**: **Annukas** (4) – tüvesilbist + **-u** + **-kas** (**Anneli** > *Ann* + **-u** + **-kas**)
- **-s**: **Kats** (260): tüvesilp + **-s** (**Katrin** > *Kat* + **-s**)
- **-ts**: **Pets** (221) – lühenenud vokaaliga tüvesilp + **-ts** (**Peeter** > *Pe* + **-ts**)
- **-ks**: **Tiuks** (68): lühenenud vokaaliga tüvi + **-ks** (**Tiiu** > *Tiu* + **-ks**)
- **-ps**: **Rops** (68): tüvesilp + **-ps** (**Robin** > *Ro* + **-ps**)
- **-us**: **Martiinus** (2): pikenenud lõpuvokaaliga tüvi + **-us** (**Martin** > *Martiin* + **-us**)

-i (2273)

- **-i**: **Viki** (218) – tüvesilp + **-i** (**Viktoria** > *Vik* + **-i**)
- **-ki**: **Urki** (9) – tüvi + **-ki** (**Urmas** > *Ur* + **-ki**)
- **-pi**: **Topi** (1) – lühenenud vokaaliga tüvi + **-pi** (**Toomas** > *To* + **-pi**)
- **-si**: **Krissi** (9) – nimetüvi + **-si** (**Kristi** > *Kris* + **-si**)

-a (1503)

- **-a**: **Kata** (183): tüvi + -a (Katrin > Kat + -a)
- **-ka**: **Jürka** (149): tüvi + -ka (Jüri > Jür + -ka)
- **-tsa**: **Lentsa** (3): tüvi + -tsa (Lenna > Len + -tsa)
- **-sa**: **Jansa** (12) – lühenenud vokaaliga tüvi + -sa (Jaan > Jan + -sa)
- **-(t)ska**: **Tiinutska** (2) – tüvesilp + -u + -tska (Tiina > Tiin + -u + -tska)
- **-ja**: **Katja** (10) – tüvesilp + -ja (Katrin > Kat+ -ja)

-e (517)

- **-uke**: **Annuke** (4) – lühenenud nimetüvi + -uke (Anneli > Ann + -uke)
- **-kene**: **Maiekene** (4) – tüvi + -kene (Maie > Maie + -kene)
- **-ke**: **Eneke** (26) – tüvi + -ke (Ene > Ene + -ke)

-k (294)

- **-tsik**: **Laurtsik** (15): tüvi + -tsik (Laura > Laur + -tsik)
- **-sik**: **Artsik** (3): tüvi + -sik (Artur > Art + -sik)
- **-ik**: **Tarmik** (5): tüvi + -ik (Tarmo > Tarm + -ik)
- **-k**: **Sofik** (5): tüvi + -k (Sofia > Sofi + -k)

muu (2238) ehk lühenemise või muu moodustusviisiga hüüdnimed

- Mell (83): Meelis > Mell

4. TULEMUSED JA JÄRELDUSED

Siin peatükis käsitlen katsete tulemusi ja teen järeldused.

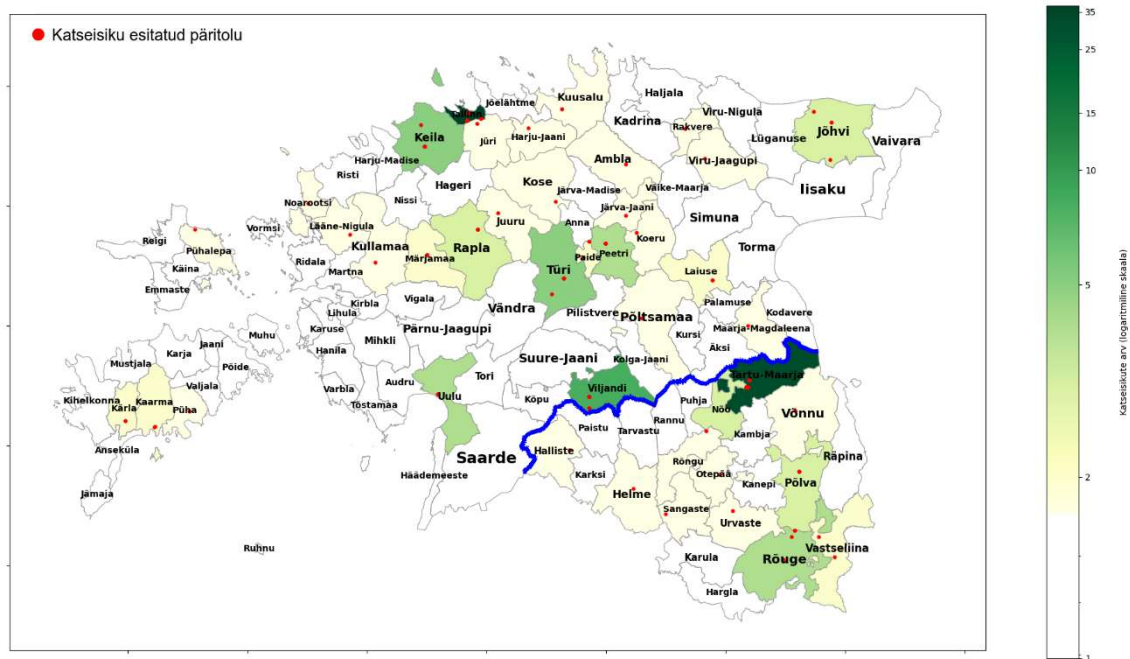
4.1. Produktsioonikatse tulemused ja järeldused

Produktsioonikatse üldine eesmärk oli näha, kuidas kasutatakse deminutiivseid liiteid sekundaarsete ehk isikunimel põhinevate hüüdnimede moodustamisel. Katsega sooviti vastata järgmistele uurimisküsimustele:

1. Milline on kõige sagedamini ja milline kõige vähem kasutatav sufiks hüüdnimede moodustamisel?
2. Kuidas erinevad produtseeritavate hüüdnimede sufiksids täiskasvanu ja lapse hüüdnimede lõikes?
3. Kuidas erineb hüüdnimede produtseerimine katseisiku soo, vanuse ja päritolu lõikes?

Katset alustati kokku 298 korral, millest 156 olid lõpetatud katsed, 142 poolikut või “tühja katset” (st katse avati, kuid ei täidetud). Katse sooritati kõige kiiremini ligi 6,5 minutiga, kõige kauem 5 tunni ja 43 minutiga. Sooritamiseks kulunud mediaanaeg oli 16 minutit.

156-st lõpetatud katse vastajast 135 olid naised, 17 mehed ja 4 muu soo esindajat. 154 katseisikut märkis emakeeleks eesti keele, üks katseisik ainult komi ja üks katseisik ainult vene keele. Kuna katseisik võis emakeele andmelahtrisse sisestada mitu vastust, märgiti lisaks eesti keelele teiseks emakeeleks veel vene (2), võro (1), inglise (2) ja rootsi keelt (1). Et tulemused oleks omavahel paremini võrreldavad, jäävad analüüsist välja vastajad, kellel polnud vähemalt üheks emakeeleks märgitud eesti keel. Kuna mittebinaarsest soost katseisikuid oli vähe, jäävad ka nende tulemused analüüsist välja. Niisiis kaasatakse analüüsi binaarsetest sugudest katseisikute lõpetatud katsete tulemused, milles märgiti emakeeleks eesti või eesti ja mõni muu keel (kokku 151, kellest 135 naised, 16 mehed). Katseisikute hulgas oli kõige rohkem kõrgharidusega (101) katseisikuid, ülejäänud keskkaridusega (50). Katseisikute keskmine vanus oli 33 eluaastat, kõige noorem katseisik 19-aastane, kõige vanem 59-aastane. Katseisikutest 101 olid pärit põhjajaeesti murdealalt, 50 lõunajaeesti murdealalt (täpsem jagunemine vt Kaart 1).

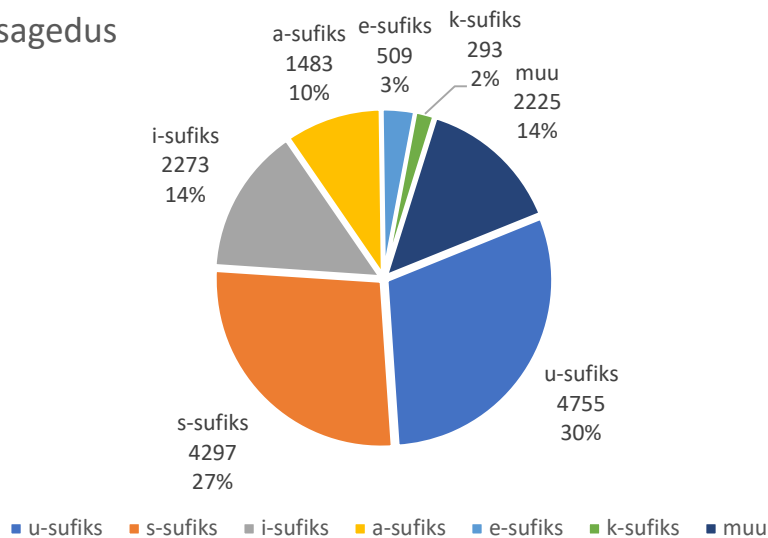
Kaart 1. Produktsioonikatse katseisikud päritolu järgi¹²

4.1.1. Katse üldtulemused

Katses moodustati kokku 15 835 hüüdime. Kõik unikaalsed vastused jaotati Pythoni abil kategooriatesse. Analüüsitavateks põhikategooriateks olid hüüdimesufiksidsid *-u*, *-s*, *-i*, *-a*, *-e* ja *-k*. Lisaks loodi ka kategooria *muu* ehk muul meetodil (nt lühendades) moodustatud hüüdimeid, kuna see oli üpris sagedalt kasutatud kategooria. *Muu* kategooria toodi välja selleks, et lisada hinnangukatse selle kategooria esindaja ja näha, kuidas hinnatakse muul viisil moodustatud hüüdime võrreldes sufiksiliste hüüdimeid. Produktsioonikatsest selgunud sufiksitate põhikategooriate esinemissageduste nägemiseks vaata Joonist 1.

¹² Sinise murdealade piiri allikas Pajusalu jt (2018: 58), aluskaart: Maa-amet (2023).

Kategooriate esinemissagedus

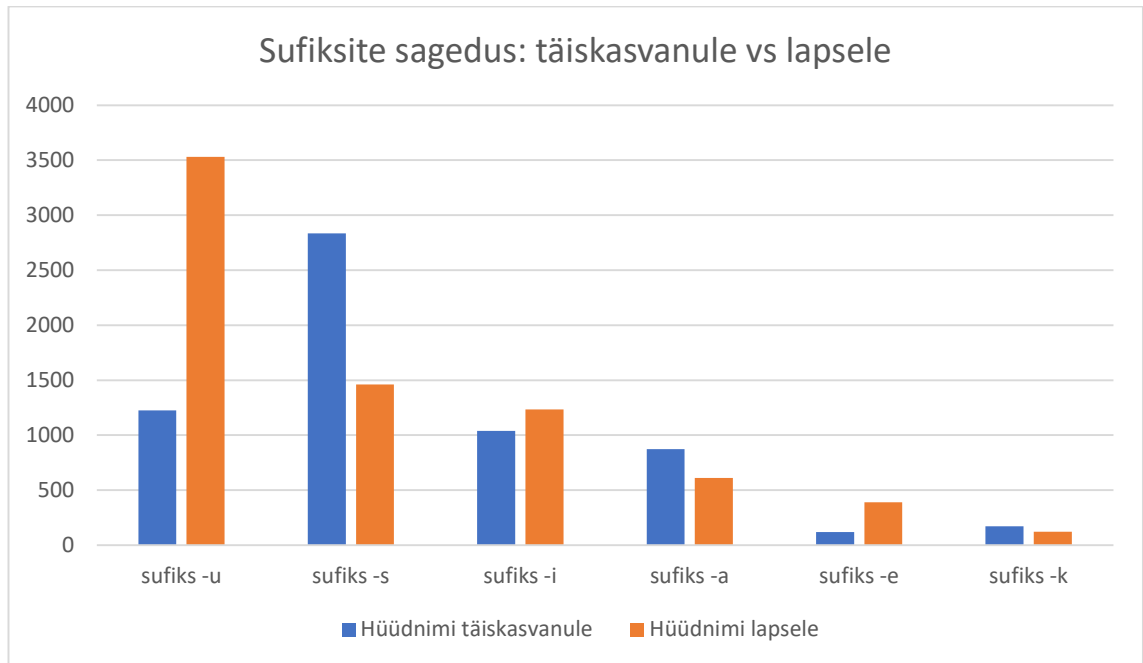

Joonis 1. Hüüdnimede põhikategooriate esinemissagedus üldtulemustes.

Hüüdnimede moodustamisel esines sufiksikategooriat *-u* kokku 30% (4755 korda), kategooriat *-s* 27% (4297 korda), kategooriat *-i* 14% (2273 korda), kategooriat *-a* 10% (1483 korda), kategooriat *-e* 3% (509 korda) ja kategooriat *-k* 2% (293 korda). Niisiis osutus üldtulemuste põhjal kõige sagedasemaks sufiksiks *-u*, sellele järgnesid *-s*, *-i*, *-a*, *-e* ja *-k*. Kategoorias *muu* esitati kokku 14% (2225 vastust), millest valdav oli lühendamise teel moodustatud hüüdnimed (*Tom*, *Ann*, *Mell*). Sellega saab kinnitada Kehayovi ja Bloklandi (2006) väidet, et eesti keeles kasutatakse deminutiivsuse väljendamiseks peamiselt sufiksaalset tuletust, mille kõrval esineb ka mittesufiksaalset tuletust (nt lühendamist). Peale lühendamise leidis ka näiteks assotsiatiivseid (*Rikkis Martin*, *Reinuvader*, *Kass Artur*, *See Bastian Lööb*) hüüdnimesid. Kategooria *muu* alla jäävaid hüüdnimesid selle katse analüüsi ei kaasata, kuna fookuses on deminutiivsufiksids ning kategoorial *muu* puudub tüvest eraldatav sufiks, mida analüüsida.

Täiskasvanute ja laste hüüdnimede moodustamises esineb mõningaid erinevusi. Esiteks on erinev moodustatud hüüdnimede hulk. Täiskasvanutele produtseeriti hüüdnimesid 7764 korral, lastele 8071 korral. See tähendab, et lastele moodustati sagedamini hüüdnimesid kui täiskasvanutele. Kõige sagedasema täiskasvanule ja lapsele moodustatud hüüdnimevariandi iga algnime kohta leiab Lisast 6. Teiseks erinevuseks täiskasvanute ja

laste hüüdnimesed on kasutatud sufiksid. Sufiksitate sageduse jaotust täiskasvanule ja lapsele moodustatud hüüdnimesed näeb Joonisel 2.

Joonis 2. Sufiksitate sagedus: täiskasvanule vs. lapsele.

Täiskasvanutele produtseeritud hüüdnimesed kasutati kõige sagedamini sufiksit **-s** (2835 korda, kõige sagedasem *Kris*), seejärel **-u** (1224 korda, kõige sagedasem *Krissu*), **-i** (1039 korda, kõige sagedasem *Viki*), **-a** (873 korda, kõige sagedasem *Jürka*), **-k** (171 korda, kõige sagedasem *Priidik*) ja **-e** (119 korda, kõige sagedasem *Eneke*). Deminutiivseid sufikseid **-u** ja **-ke(ne)**, kasutati täiskasvanutele hüüdnimede produtseerimisel kokku 1257 korda (**-u** 1224 ja **-ke(ne)** 33 korda). Lastele hüüdnimesid produtseerides kasutati kõige sagedamini sufiksit **-u** (3531 korda, kõige sagedasem *Krissu*), seejärel **-s** (1462 korda, kõige sagedasem *Kats*), **-i** (1234 korda, kõige sagedasem *Emmi*), **-a** (610 korda, kõige sagedasem *Kata*), **-e** (390 korda, kõige sagedasem *Eneke*) ja **-k** (122 korda, kõige sagedasem *Priidik*). Kokkuvõtvalt saab öelda, et deminutiivseid liiteid **-u** ja **-ke(ne)** kasutatakse sagedamini lastele hüüdnimede produtseerimisel.

Ühe kõrvaltulemusena leiti produktsioonikatses, kui tihti igale algnimele hüüdnimesid antakse. Kõige vähem moodustati hüüdnimesid eesnimele Nora (93 korral 302¹³-st). Seejärel eesnimele Eva (108 korral 302-st) ja Mark (110 korral 302-st). Põhjus võib olla nt selles, et kõik kolm nime on juba üsna lühikesed. Mõned katseisikud tõid katse tagasisides välja, et lühikestele nimedele ei tundunud vajalik eraldi hüüdnime anda. Kontrollides 2023. aasta märtsikuu Statistikaameti kodulehe andmeid, on eesnime Nora keskmine kandja 10-aastane (mediaanvanus 7), Eva 33-aastane (mediaanvanus 34) ja Mark keskmine kandja 19-aastane (mediaanvanus 16) (Statistikaamet 2022). Seega ei saa nende eesnimede puhul hüüdnimede vähesust põhjendada sellega, mis vanuses on selle nime keskmine kandja. Kui keskmine nime kandja oluks vanemaeline, võinuks eeldada, et hüüdnimesid anti vähem austusest tuttavate samanimeliste vanemate inimeste ees.

Kõige rohkem anti hüüdnimesid eesnimele Aleksander (300 korral 302-st), Viktoria (209 korral 302-st) ja Katrin (293 korral 302-st). Kui vaadata terviknimekirja, selgub, et rohkem hüüdnimesid produtseeriti pikematele ja tänapäevasematele, vähem lühikestele ja vanematele eesnimedele (vt kogu nimekirja Lisast 7).

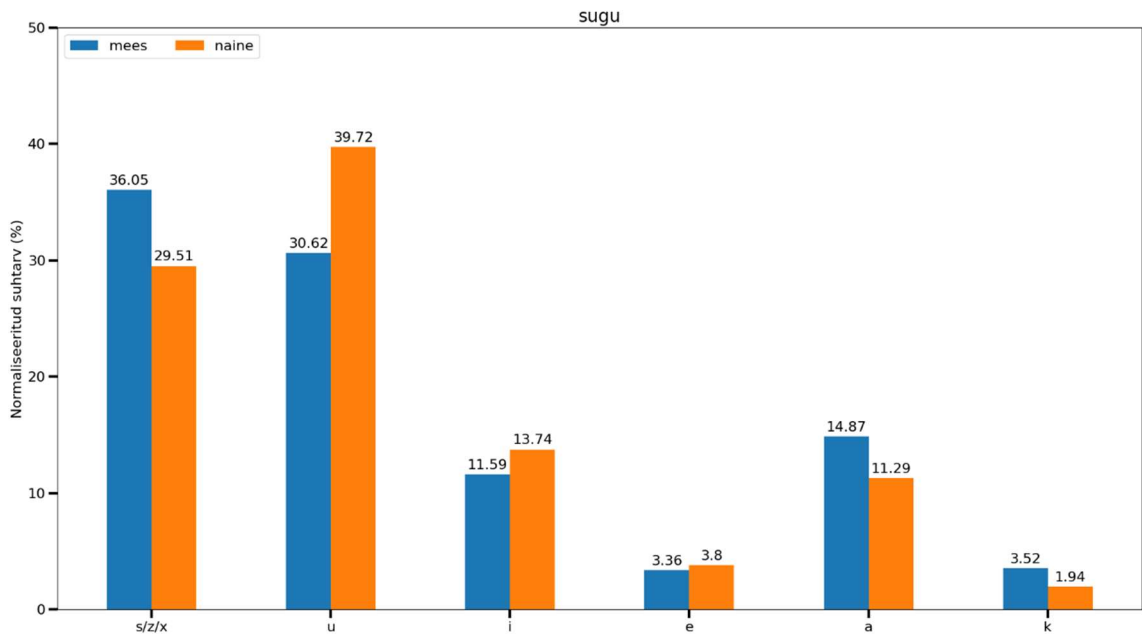
4.1.2. Katseisikute taustaandmetega seostatud tulemused

Taustaandmetest vaadatakse järelduste tegemiseks ainult katseisiku sugu, vanust ja päritolu, sest need on käesoleva töö uurimisküsimustele vastamisel kõige olulisemad. Kuna katseisikud ei jaotunud soo, vanuse ega päritolu alusel võrdsetesse gruppidesse, teisendati iga taustaandmega, nt sooga, seostatud tulemused protsentidesse (normaliseeritud suhtarv), et tulemused oleksid omavahel võrreldavad.

¹³ Katses oli 151 katseisikut, kes said igale eesnimele anda kaks vastusevarianti – hüüdnimi lapsele ja hüüdnimi täiskasvanule –, mis tähendab, et ühe eesnime kohta sai laekuda maksimaalselt 302 vastust.

Sugu

Joonis 3 näitab sufiksate põhikategooriate jaotust hüüdnimede moodustamisel katseisikute sugu lõikes.

Joonis 3. Sufiksi põhikategooriate jaotus hüüdnimede moodustamisel katseisikute sugu lõikes.

Naiste tulemustes oli kõige sagedasem deminutiivsufiks *-u* (kõige sagedasem vastus *Krissu*), teisel kohal *-s* (kõige sagedasem vastus *Sass*), kolmandal *-i* (kõige sagedasem vastus *Emmi*), neljandal *-a* (kõige sagedasem vastus *Kata*), viiendal *-e* (kõige sagedasem vastus *Eneke*) ja kuuendal *-k* (kõige sagedasem vastus *Priidik*).

Meeste puhul osutus kõige sagedasemaks sufiks *-s* (kõige sagedasem vastus *Sass*), seejärel deminutiivsufiks *-u* (kõige sagedasem vastus *Krissu*), *-a* (kõige sagedasem vastus *Jürka*), *-i* (kõige sagedasem vastus *Viki*), *-k* (kõige sagedasem vastus *Priidik*) ja *-e* (kõige sagedasem vastus *Anneke*).

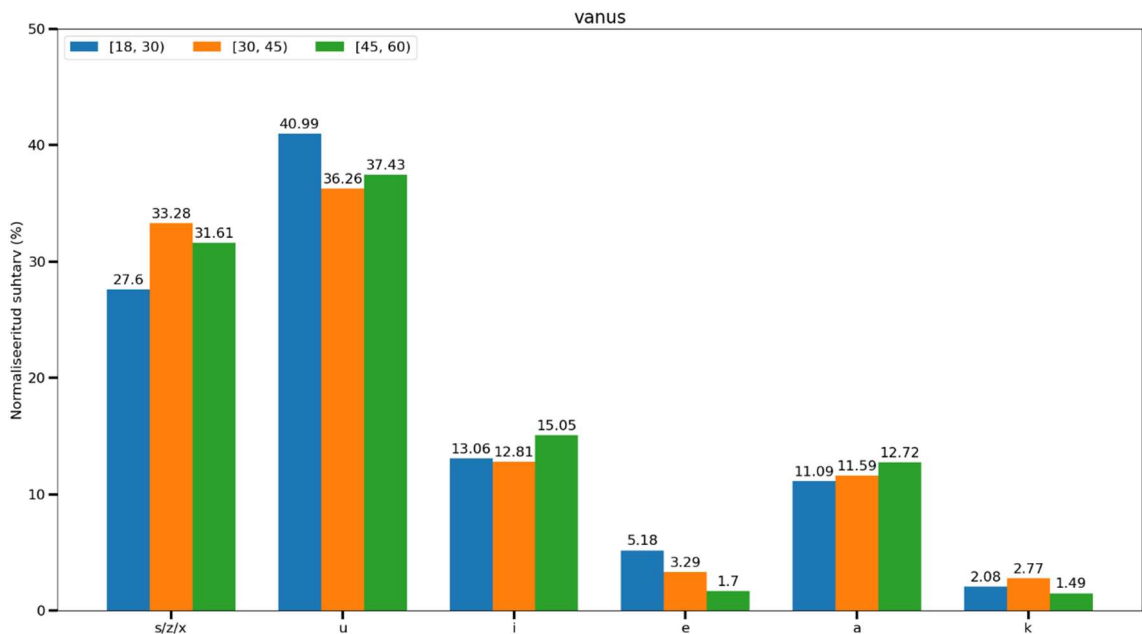
Mõlema soo puhul kasutati hüüdnimedes kõige harvem sufikseid *-k* ja *-e*. Deminutiivsufiksit *-u* kasutasid naised 39,7% vastustes, mehed 30,6%-s. Sufiksit *-s*, mis oli meeste seas kõige sagedamini kasutatud (36,1%), kasutasid naised aga 29,5%-s oma vastustes.

Protsentuaalselt on naiste sageduselt esimesel ja teisel kohal olevad sufiksivõrded meeste esimese ja teise kohal olevate sufiksivõrdedega.

Täpsema ülevaate sufiksivõrdeduse kohta naiste ja meeste esitatud vastustes koos iga sufiksivõrdedekategooria kõige sagedasema vastusevariandiga leiab Lisast 3.

Vanus

Katseisikud jaotati vanuserühmadesse, et võrrelda hüüdnimed moodustamisel kasutatud sufiksivõrdeduse erinevates rühmades. Vanusevahemike sammuks võeti 15 aastat (15, 30, 45, 60). Kuna katses võisid osaleda vaid täisealised isikud, moodustusid kolm vanuserühma – 18–30 a, 31–45 a, 46–60 a. Esimeses vanuserühmas (18–30 a) oli 76 katseisikut ja produtseeriti kokku 5674 sufiksivõrdedilist hüüdnime. Teises vanuserühmas (31–45 a) oli 39 katseisikut ja produtseeriti kokku 3254 sufiksivõrdedilist hüüdnime. Kolmandas vanuserühmas (46–60 a) oli kokku 36 katseisikut ja produtseeriti kokku 3230 sufiksivõrdedilist hüüdnime. Põhikategooriate sufiksivõrdeduse sagedust kõigis kolmes vanuserühmas näitab Joonis 4.

Joonis 4. Sufiksivõrdedekategooriate sagedus hüüdnimed moodustamisel vanuserühmade lõikes.

Esimeses vanuserühmas on kõige sagedasemad *u*-sufiksiga moodustatud hüüdnimed (kõige sagedasem vastus *Krissu*), seejärel *s*-liide (kõige sagedasem vastus *Sass*), *i*-liide (kõige sagedasem vastus *Viki*), *a*-liide (kõige sagedasem vastus *Kata*), *e*-liide (kõige sagedasem vastus *Eneke*) ja *k*-liide (kõige sagedasem vastus *Priidik*).

Ka **teises vanuserühmas** esitati kõige sagedamini *u*-sufiksiga moodustatud hüüdnimesid (kõige sagedasem vastus *Krissu*). Sellele järgnesid sufiks -*s* (kõige sagedasem vastus *Sass*), -*i* (kõige sagedasem vastus *Emmi*), -*a* (kõige sagedasem vastus *Kata*), -*e* (kõige sagedasem vastus *Tiiuke*) ja -*k* (kõige sagedasem vastus *Priidik*).

Kolmandas vanuserühmas oli sufiksitate sagedusjärjestus sama, mis kahes eelmises vanuserühmas: kõige sagedasem -*u* (kõige sagedasem vastus *Krissu*), seejärel -*s* (kõige sagedasem vastus *Sass*), -*i* (kõige sagedasem vastus *Emmi*), -*a* (kõige sagedasem vastus *Jürka*), -*e* (kõige sagedasem vastus *Anneke*) ja -*k* (kõige sagedasem vastus *Priidik*).

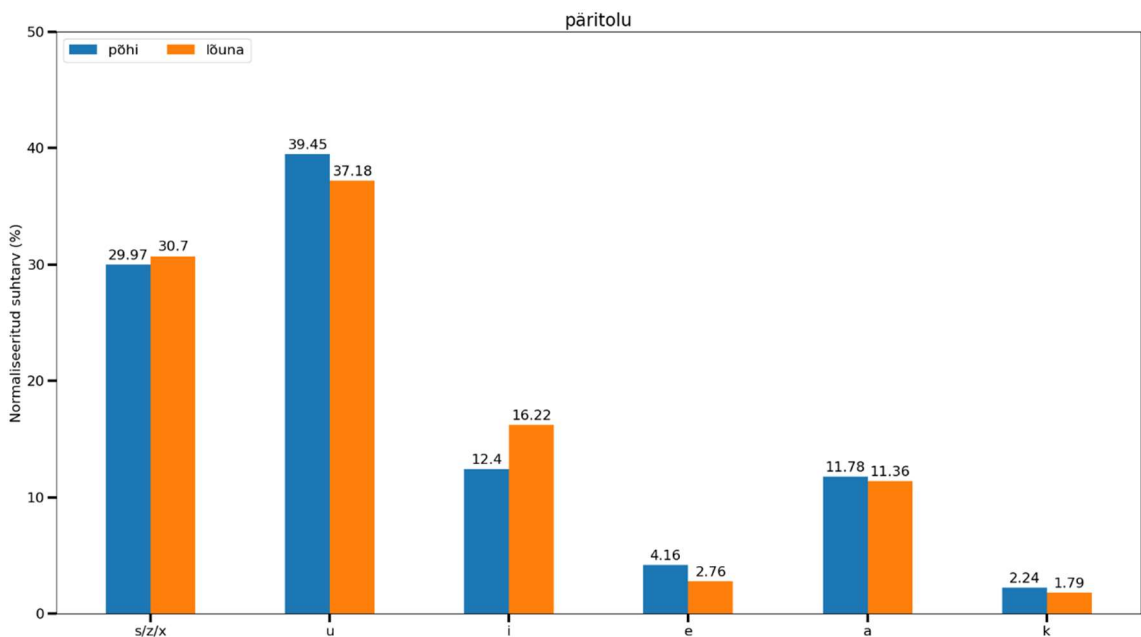
Kõigis kolmes vanuserühmas on sufiksitate sagedusjärjestus sama – deminutiivne -*u* kõige sagedasem ja -*k* kõige vähem sagedane. Kuigi varasemalt on hüüdnimesid seostatud slängiga (Joalaid 2009; Hussar, Faster 2015), mida kõnelevad peamiselt noored, ei joonistu käesoleva katse tulemustest välja suuri erinevusi vanuserühmade vastuste vahel.

Täpsema ülevaate sufiksitate sageduse kohta igas vanuserühmas koos iga kategooria kõige sagedasema vastusevariandiga leiab Lisast 4.

Päritolu

Katseisikute taustaandmetes paluti sisestada päritolu lahtrisse kihelkond, kus katseisik kõige suurema osa oma elust on elanud. Päritolu küsimisega sooviti teada osaleja murde-tausta, kuid kuna murdeala ei pruugi iga vastaja osata nimetada, otsustati küsida kihelkonda. Vastajad paigutasid üle kogu Eesti (vt Kaart 1). Kogutud andmete põhjal oli põhjaeesti murdealadelt 100 vastajat ja lõunaeesti murdealadelt 51.

Sufiksi põhikategooriate sagedust katseisikute päritolu põhjal näeb Joonisel 5.

Joonis 5. Sufiksi põhikategooriate sagedus hüüdnimede moodustamisel päritolu lõikes.

Põhjaeesti murdealalt pärit katseisikute seas oli kõige sagedasem sufiks *-u* (kõige sagedasem vastus *Krissu*), seejärel *-s* (kõige sagedasem vastus *Sass*), *-i* (kõige sagedasem vastus *Viki*), *-a* (kõige sagedasem vastus *Kata*), *-e* (kõige sagedasem vastus *Eneke*) ja *-k* (kõige sagedasem vastus *Priidik*).

Ka lõunaeesti murdealalt pärit katseisiku kasutasid hüüdnimede moodustamisel kõige sagedamini sufiksit *-u* (kõige sagedasem vastus *Krissu*), järgnesid *-s* (kõige sagedasem vastus *Sass*), *-i* (kõige sagedasem vastus *Viki*), *-a* (kõige sagedasem vastus *Kata*), *-e* (kõige sagedasem vastus *Anneke*) ja *-k* (kõige sagedasem vastus *Priidik*).

Kuna mõlema murdeala katseisikute sufiksi põhikategooriate järjestus oli sama (*-u*, *-s*, *-i*, *-a*, *-e*, *-k*), ei joonistu tulemustest murdejoontest tingitud erinevusi, mistõttu ei saa kinnitada Madis Arukase ja Eva Saare uurimust (2021), mille järgi olevat lõunaestlaste seas deminutiivsus levinum kui põhjaestlastel.

Täpsema ülevaate kõikide sufiksitate sagedustest katseisikute päritolu põhjal koos iga kategooria kõige sagedasema vastusevariandiga leiab Lisast 5.

4.2. Hinnangukatse tulemused ja järeldused

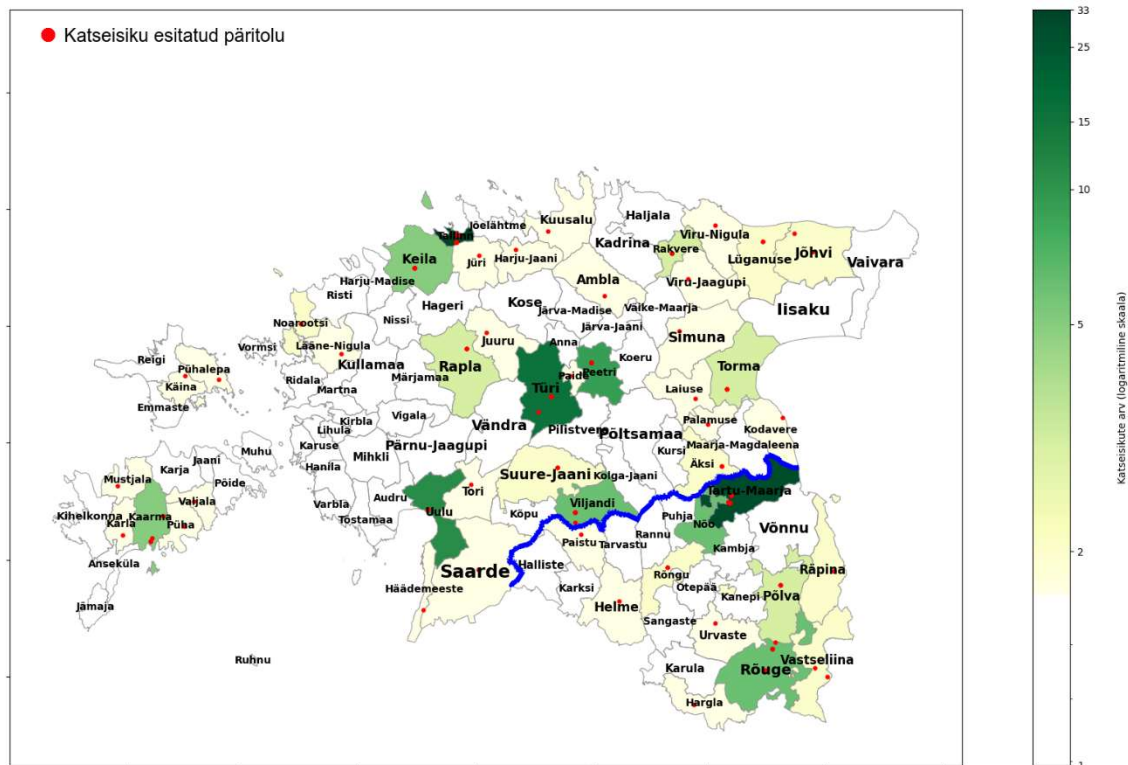
Hinnangukatse eesmärk oli vastata kahele uurimisküsimusele:

1. Milliseid sufikseid hinnatakse deminutiivseteks, milliseid mitte?
2. Milliseid sufikseid seostatakse täiskasvanutega, milliseid lastega?

Katse tulemuste põhjal esitatakse vaid näitepõhiseid järeldusi ning laiemaid üldistusi ei tehta.

Hinnangukatset sooritati kokku 305 korda, millest 190 olid lõpetatud katsed, 115 lõpetamata katsed. Katse sooritati kõige kiiremini ligi 3 minutiga, kõige kauem 32 minutiga. Sooritamiseks kulunud mediaanaeg oli 5,2 minutit.

Katse 190-st vastajast 163 olid naised, 26 mehed, 1 mittebinaarne. 183 katseisikut märkis emakeeleks eesti keele, kuus ainult vene ja üks ainult läti keele. Kuna katseisik võis emakeele andmelahtrisse sisestada mitu vastust, märgiti lisaks eesti keelele teiseks emakeeleks veel vene (2), võro, tarto, mulgi (1) ja soome (1) keelt. Et tulemused oleks omavahel paremini võrreldavad, jäävad analüüsist välja vastajad, kellel polnud vähemalt üheks emakeeleks märgitud eesti keel. Kuna mittebinaarsest soost katseisikuid oli vähe, jäävad ka nende tulemused analüüsist välja. Niisiis kaasatakse analüüsi binaarsetest sugudest katseisikute lõpetatud katsete tulemused, milles märgiti emakeeleks eesti või eesti ja mõni muu keel (kokku 182 katseisikut, 24 meest ja 158 naist). Katseisikutest oli kõige rohkem kõrgharidusega (105), seejärel keskharidusega (74) ja põhiharidusega (3) isikuid. Katseisikute keskmine vanus oli 29,7 eluaastat, kõige noorem 19-aastane, kõige vanem 60-aastane. Katseisikutest 128 oli pärit põhjaeesti murdealalt, 54 lõunaeesti murdealalt (vt Kaart 2).

Kaart 2. Hinnangukatse katseisikud päritolu järgi¹⁴

4.2.1. Katse üldtulemused

Kuna katses oli kaks kahetasemelist muutujat,¹⁵ 30 hinnatavat hüüdnime ja 182 katseisikut, hinnati hüüdnimesid ühel skaalal kokku 5460 korda. Katses esitatud hüüdnimesid hinnati peaaegu võrdselt deminutiivseks (2804 korral) ja mittedeminutiivseks/neutralseks (2656 korral). 2097 korral pakuti hüüdnime lapsele sobivaks, 3363 korral täiskasvanule. Hüüdnimede hinnangute sagedused mõlemal skaalal olid järgmised (Tabel 1, järjestatud deminutiivsuse alusel):

¹⁴ Sinise murdealade piiri allikas Pajusalu jt (2018: 58), aluskaart Maa-amet: (2023).

¹⁵ Esimene muutuja on deminutiivsus – kas hüüdnimi on deminutiivne (esimene tase) või mittedeminutiivne/neutralne (teine tase). Teine muutuja on hüüdnime sobivus – kas hüüdnimi sobib lapsele (esimene tase) või täiskasvanule (teine tase).

Hüüdnimi	Deminutiivne	Mittedeminutiivne	Lapsele	Täiskasvanule
Annuke	169	13	149	33
Maiekene	162	20	63	119
Sannu	161	21	145	37
Sirtsu	158	24	125	57
Matu	152	30	158	24
Eneke	148	34	72	110
Tiinutska	148	34	72	110
Annukas	129	53	96	86
Krissu	124	58	90	92
Maku	114	68	123	59
Laurtsik	110	72	66	116
Artsik	107	75	84	98
Tiuks	98	84	69	113
Kata	96	86	96	86
Krissi	94	88	105	77
Sofik	83	99	102	80
Jansa	82	100	37	145
Topi	74	108	105	77
Annekas	69	113	35	147
Kats	66	116	27	155
Lentsa	65	117	47	165
Viki	60	122	39	143
Rops	56	126	50	132
Pets	51	131	11	171
Jürka	48	134	10	172
Mell	43	139	17	165
Katja	38	144	25	157
Tarmik	36	146	25	157
Urki	32	150	28	154
Martiinus	32	150	42	140

Tabel 1. Hinnangud hüüdnimedele mõlemal skaalal.

Katse eesmärk oli välja selgitada, milliseid sufikseid hinnatakse deminutiivseteks, milliseid mitte ning milliste sufiksiga moodustatud hüüdnimesid hinnatakse kõige sagedamini lapsele sobivaks, milliseid täiskasvanule. Kõige sagedamini hinnati deminutiivseks *Annuke* (*uke*-liide), *Maiekene* (*kene*-liide), *Sannu* (*u*-liide), *Sirtsu* (*tsu*-liide) ja *Matu* (*tu*-liide). Lapsega seostati kõige rohkem hüüdnime *Matu* (*tu*-liide), seejärel *Annuke* (*uke*-liide), *Sannu* (*u*-liide), *Sirtsu* (*tsu*-liide) ja *Maku* (*ku*-liide). Kõige

sagedamini deminutiivseks hinnatud ja lapsega seostatud liited kuuluvad deminutiivsufiksile alla (*-uke* lausa topeltdeminutiiv). See kinnitab, et deminutiivsufiksiga moodustatud hüüdnimesid hinnatakse ka kõige sagedamini deminutiivseks. Sarnaselt produktsioonikatsesele tekib ka hinnangukatse põhjal seos deminutiivliidete ja laste vahel. Tasub tähele panna, et esimesed viis kõige sagedamini deminutiivseks hinnatud hüüdnime (v.a *Maiekene*) hinnati ka peaaegu kõige sagedamini lapsele sobivaks.

Kõige sagedamini mittedeminutiivseks/neutraalseks hinnati võrdselt hüüdnimesid *Marttiinus* (*us*-liide) ja *Urki* (*ki*-liide), järgnesid *Tarmik* (*ik*-liide), *Katja* (*ja*-liide) ning *Mell* (*muu*). Täiskasvanuga seostati kõige rohkem *Jürka* (*ka*-liide), seejärel *Pets* (*ts*-liide), *Mell* (*muu* kategooria) ning *Tarmik* (*ik*-liide) ja *Katja* (*ja*-liide). Ka siin on kõige sagedasemad mittedeminutiivseks/neutraalseks hinnatud hüüdnimed väga tihti hinnatud ka sobivaks täiskasvanule. Tekib seos mittedeminutiivsuse ja täiskasvanutele moodustatud hüüdnimedele vahel, kuid mitte nii selge, kui lastele mõeldud hüüdnimedele ja deminutiivsuse vahel.

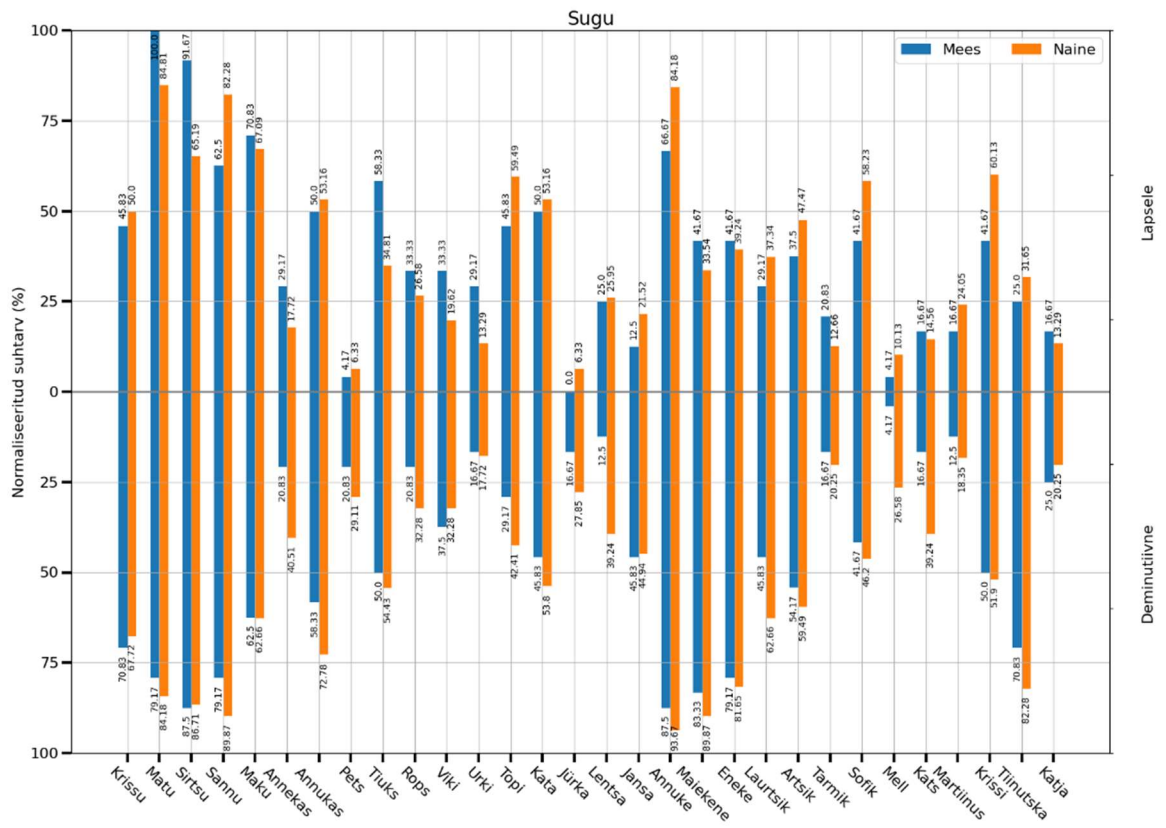
4.2.2. Katseisikute taustaandmetega seostatud tulemused

Ka siin katses vaadatakse katseisiku taustaandmetest ainult katseisiku sugu, vanust ja päritolu, kuna need on käesoleva töö uurimisküsimustele vastamisel kõige olulisemad. Kuna katseisikud ei jaotunud soo, vanuse ega päritolu alusel võrdsetesse gruppidesse, teisendati iga taustaandmega, nt sooga, seostatud tulemused protsentidesse (normaliseeritud suhtarv), et tulemused oleksid omavahel võrreldavad.

Joonisel 6, 7 ja 8 on esitatud katseisikute taustaandmetega seostatud hinnangud iga hüüdnime kohta. Joonise alumine pool näitab hinnangut hüüdnime deminutiivsuse kohta, joonise ülemine pool seda, kui tihti seostati hüüdnime lapsega. Kõik, mis jääb 100%-st üle, viitab vastava skaala teisele poolele – hüüdnime hinnati mittedeminutiivseks/neutraalseks ja seostati täiskasvanuga. Nt kui mehed hindasid hüüdnime *Krissu* 70,83% juhtudel deminutiivseks, siis 29,17% juhtudel hinnati seda mittedeminutiivseks. Sama põhimõtte kehtib ka teiste selle alapeatüki jooniste puhul.

Sugu

Joonisel 6 esitatakse nii meeste (24) kui naiste (158) hinnangud katses esitatud hüüdnimedele.

Joonis 6. Hinnangud hüüdnimedele katseisikute sugude lõikes (%).

Mehed hindasid kõige sagedamini deminutiivseks hüüdnimesid *Sirtsu* (87%, *tsu*-liide), *Annuke* (87%, *uke*-liide), *Maiekene* (83%, *kene*-liide), *Matu* (79%, *tu*-liide) ja *Sannu* (79%, *u*-liide), naised *Annuke* (93%, *uke*-liide), *Sannu* (89%, *u*-liide), *Maiekene* (89%, *kene*-liide), *Sirtsu* (86%, *tsu*-liide) ja *Matu* (84%, *tu*-liide). Mõlema soo viis kõige sagedamini deminutiivseks hinnatud hüüdnimed on moodustatud Kasiku (2015) esile toodud deminutiivsufiksiga *-u* ja *-ke(ne)* ning nende alamkategoriatega. See kinnitab, et nii mehed kui ka naised hindavad eesti keele grammatikas defineeritud deminutiivsufikseid deminutiivseteks. Deminutiivsust kajastava joonise osa põhjal võib öelda, et naised hindasid enamikel juhtudel hüüdnimesid sagedamini deminutiivseks kui mehed.

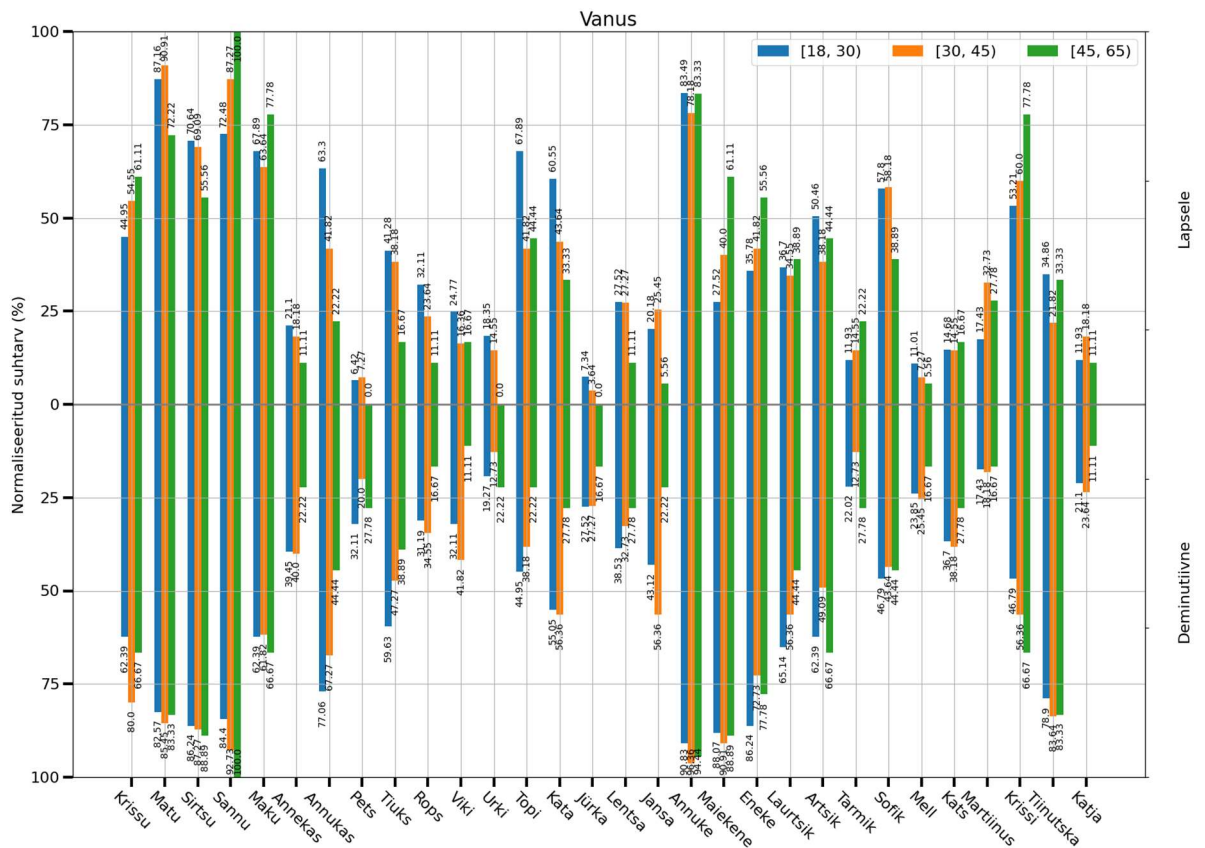
Joonise ülemine osa näitab, kui sagedalt hinnati igat hüüdnime lapsele sobivaks. Mõlema soo esindajad hindasid kõige sagedamini lapsele sobivaks hüüdnimeks *Matu* (mehed 100%, naised 84%, *tu*-liide). Meestel järgnesid *Matule Sirtsu* (91%, *tsu*-liide), *Maku* (70%, *ku*-liide), *Annuke* (66%, *uke*-liide) ja *Sannu* (62%, *u*-liide). Naised hindasid sagedalt deminutiivseks veel hüüdnimesid *Annuke* (84%, *uke*-liide), *Sannu* (82%, *u*-liide), *Maku* (67%, *ku*-liide) ja *Sirtsu* (65%, *tsu*-liide). Kõik viis hüüdnime esindavad deminutiivsufikseid (Kasik 2015) või nende alamkategoriaid, mis kinnitab seost deminutiivsuse ja laste vahel.

Samalt jooniselt saab ka teada, milliseid hüüdnimesid on kõige harvem deminutiivseks, st kõige sagedamini mittedeminutiivseks/neutraalseks hinnatud. Naised on kõige harvem märkinud deminutiivseks hüüdnime *Urki* (17%, *ki*-liide), *Martiinus* (18%, *us*-liide), *Tarmik* (20%, *ik*-liide), *Katja* (20%, *ja*-liide) ja *Mell* (26%, kategooria *muu*). Mehed hindasid kõige harvem deminutiivseks hüüdnime *Mell* (4%, kategooria *muu*), *Lentsa* (12%, *tsa*-liide), *Martiinus* (12%, *us*-liide), *Urki* (16%, *ki*-liide) ja *Jürka* (16%, *ka*-liide). Mittedeminutiivsete nimede esiviisikus on osalisi kattuvusi.

Kõige harvem lapsele ehk kõige sagedamini täiskasvanule sobivaks hindasid mehed hüüdnime *Jürka* (0%, *ka*-liide), seejärel *Pets* (4%, *ts*-liide), *Mell* (4%, kategooria *muu*), *Jansa* (12%, *sa*-liide) ja *Kats* (16%, *ts*-liide). Naised aga võrdselt *Pets* ja *Jürka* (6%, *ts*- ja *ka*-liide), seejärel *Mell* (10%, kategooria *muu*), *Tarmik* (12%, *ik*-liide) ja *Urki* (13%, *ki*-liide). Esimesed kolm hüüdnime sugude lõikes kattuvad, on vaid väike erinevus järjekorras. Tasub tähele panna, et nt meeste esiviisiku sagedustes on erinevus väga väike.

Vanus

Nagu produktsioonikatses, jaotati ka siin katseisikud vanuserühmadesse, et võrrelda vanuse võimalikku mõju hüüdnimede hindamisel. Vanusevahemike sammuks võeti 15 aastat (15, 30, 45, 60). Kuna katses võisid osaleda vaid täisealised isikud, moodustusid kolm vanuserühma – 18–30 a, 31–45 a, 46–60 a. Esimeses vanuserühmas oli kokku 109, teises 55 ja kolmandas 18 vastajat. Joonisel 7 toon välja hinnangud hüüdnimedele igas vanuserühmas.

Joonis 7. Hinnangud hüüdnimedele katseisikute vanuse lõikes (%).

Kui esimeses ja teises vanuserühmas hinnati kõige sagedamini deminutiivseks topeltdeminutiiviga moodustatud *Annuke* (vastavalt 90% ja 96%, *uke*-liide), siis kolmandas vanuserühmas hinnati kõige sagedamini deminutiivseks hüüdnime *Sannu* (100%, *u*-liide). Esimeses vanuserühmas hinnati veel sagedalt deminutiivseks *Maiekene* (88%, *kene*-liide), *Sirtsu* (86%, *tsu*-liide), *Eneke* (86%, *ke*-liide) ja *Sannu* (84%, *u*-liide). Teise vanuserühma katseisikud hindasid veel sagedalt deminutiivseks *Sannu* (92%, *u*-liide), *Maiekene* (90%, *kene*-liide), *Sirtsu* (87%, *tsu*-liide) ja *Matu* (83%, *tu*-liide). Kolmandas vanuserühmas olid sagedalt deminutiivsetena esindatud veel *Annuke* (94%, *uke*-liide), *Sirtsu* (88%, *tsu*-liide), *Maiekene* (88%, *kene*-liide) ja *Matu* (83%, *tu*-liide). Kõigi kolme vanuserühma esiviisikust leiame deminutiivsufiksids ja nende alamkategoriad.

Esimeses ja teises vanuserühmas hinnati kõige sagedamini lapsele sobivaks moodustatud *Matu* (87% ja 90%, *tu*-liide). Kolmandas vanuserühmas hinnati kõige sagedamini lapsele sobivaks aga hüüdnime *Sannu* (100%, *u*-liide). Esimeses vanuserühmas hinnati veel

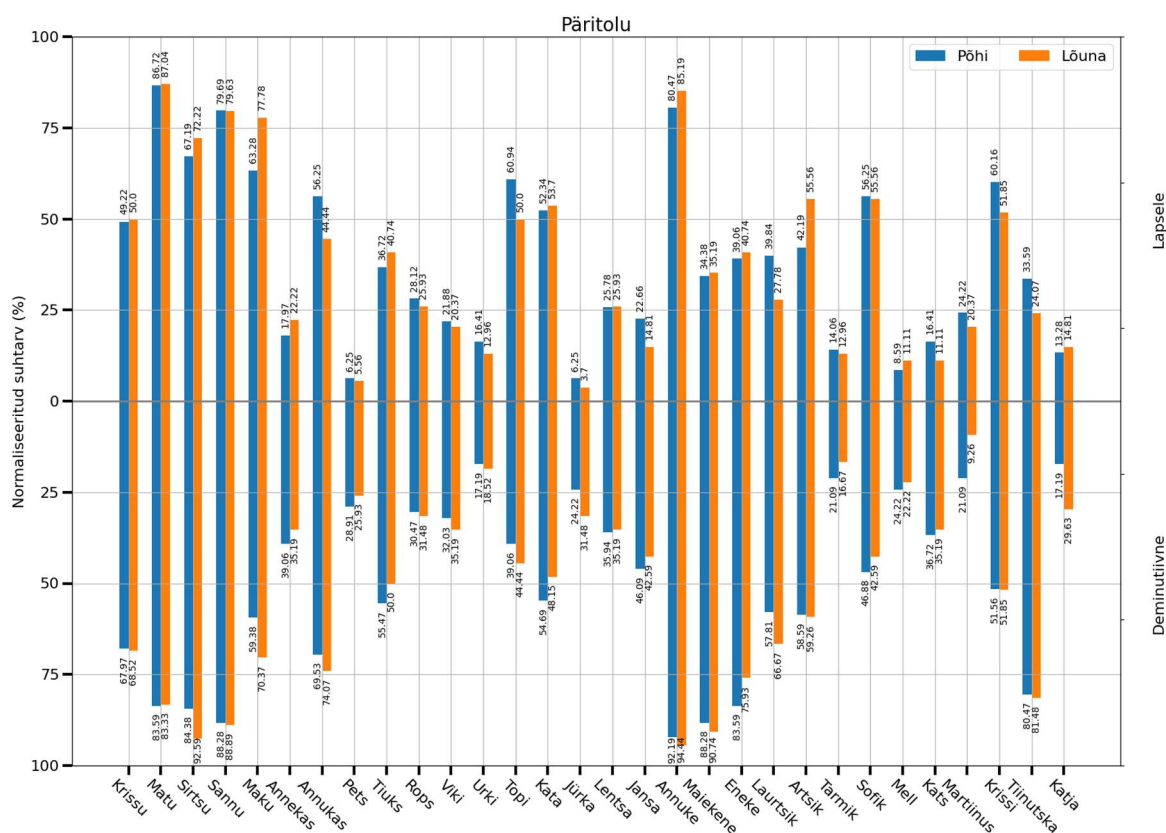
sagedalt lapsele sobivaks *Annuke* (83%, *uke*-liide), *Sannu* (72%, *u*-liide), *Sirtsu* (70%, *tsu*-liide) ja *Maku* (67%, *ku*-liide). Teise vanuserühma katseisikud hindasid sagedalt deminutiivseks veel *Sannu* (87%, *u*-liide), *Annuke* (83%, *uke*-liide), *Sirtsu* (69%, *tsu*-liide) ja *Maku* (63%, *ku*-liide). Kolmandas vanuserühmas olid sagedalt deminutiivseteks hinnatud veel *Annuke* (83%, *uke*-liide), *Maku* (77%, *kuliide*) ja *Krissi* (77%, *si*-liide) ning *Matu* (72%, *tu*-liide). Vanuserühmade esiviisikud moodustavad deminutiivsufiksid ja nende alamkategoriad.

Kõige harvem deminutiivseks ehk kõige sagedamini mittedeminutiivseks osutus esimeses vanuserühmas *Martiinus* (82%, *us*-liide), sellele järgnesid *Urki* (80%, *ki*-liide), *Katja* (78%, *ja*-liide), *Tarmik* (79%, *ik*-liide) ja *Mell* (76%, kategooria *muu*). Teise vanuserühma hinnangul olid kõige sagedamini mittedeminutiivsed *Urki* (87%, *ki*-liide), *Tarmik* (87%, *ik*-liide), *Martiinus* (81%, *us*-liide), *Pets* (80%, *ts*-liide) ja *Katja* (76%, *ja*-liide). Kolmandas vanuserühmas hinnati kõige sagedamini mittedeminutiivseks/neutraalseks hüüdnimesid *Viki* (88%, *i*-liide), *Katja* (88%, *ja*-liide), *Rops* (83%, *ps*-liide), *Jürka* (83%, *ka*-liide) ja *Mell* (83%, kategooria *muu*). Vanuserühmade esiviisikuis on mitmeid kattuvusi. Kõige rohkem erineb oma hinnangutega kolmas vanuserühm, aga tulemuste vahe on väga väike.

Jooniselt leiame veel, milliseid hüüdnimesid hinnati täiskasvanutele sobivamaiks. Esimeses vanuserühmas oli selleks *Pets* (93%, *ts*-liide), seejärel *Jürka* (92%, *ka*-liide), *Mell* (88%, kategooria *muu*), *Tarmik* (88%, *ik*-liide) ja *Katja* (88%, *ja*-liide). Teise vanuserühma katseisikud hindasid kõige sagedamini täiskasvanule sobivaks hüüdnimesid *Jürka* (96%, *ka*-liide), *Pets* (92%, *ts*-liide), *Mell* (92%, kategooria *muu*), *Urki* (85%, *ki*-liide) ja *Tarmik* (85%, *ik*-liide). Kolmandas vanuserühmas hinnati hüüdnimesid *Pets* (100%, *ts*-liide), *Urki* (100%, *ki*-liide) ja *Jürka* (100%, *ka*-liide) kõige sagedamini täiskasvanule sobivaks. Väikse vahega järgnesid neile *Jansa* (94%, *sa*-liide) ja *Mell* (94%, kategooria *muu*). Paljud esiviisiku sufiksid vanuserühmade lõikes kattuvad.

Päritolu

Sarnaselt produktsioonikatsel paluti ka siin katseisikul esitada enda taustaandmetes päritolu lahtrisse kihelkond, kus ta kõige suurema osa oma elust on elanud. Päritolu oli oluline osaleja murdetasta teada saamiseks. Katseisikud jaotati kihelkondade ja murdeala piiride alusel kaheks – põhjaeesti (128) ja lõunaeesti (54) murdealalt pärit katseisikud. Joonisel 8 esitan katseisikute hinnangud hüüdnimedele päritolu lõikes.

Joonis 8. Hinnangud hüüdnimedele katseisikute päritolu lõikes (%).

Mõlema murdeala katseisikud hindasid kõige sagedamini deminutiivseks hüüdnime *Annuke* (põhjaeesti 92%, lõunaeesti 94%, *uke*-liide). Põhjaeesti murdeala katseisikud hindasid sagedalt deminutiivseks veel *Sannu* (88%, *u*-liide), *Maiekene* (88%, *kene*-liide), *Sirtsu* (84%, *tsu*-liide) ja *Matu* (83%, *tu*-liide). Lõunaeesti murdealal märgiti sagedalt deminutiivseks hüüdnimed *Sirtsu* (92%, *tsu*-liide), *Maiekene* (90%, *kene*-liide), *Sannu* (88%, *u*-liide) ja *Matu* (83%, *tu*-liide). Esiletoodud sufiksivad kattuvad, kuid järjestuses on väike erinevus.

Mõlema murdeala katseisikud seostasid kõige sagedamini lapsega hüüdnime *Matu* (põhjaeesti 86%, lõunaeesti 87%, *tu*-liide). Põhjaeesti murdeala katseisikud hindasid sagedalt lapsele sobivaks hüüdnimeks veel *Annuke* (80%, *uke*-liide), *Sannu* (79%, *u*-liide), *Sirtsu* (67%, *tsu*-liide) ja *Maku* (63%, *ku*-liide). Lõunaeesti murdealalt pärit katseisikud märkisid lapsele sobivaks hüüdnimeks *Annuke* (85%, *uke*-liide), *Sannu* (79%, *u*-liide), *Maku* (77%, *ku*-liide) ja *Sirtsu* (72%, *tsu*-liide). Kõik lapsele sobivaks hinnatud hüüdnimed esindavad deminutiivsufikseid. Sellega saame kinnitust teooriapeatükis toodud uurimustele (Mägiste 1928; Argus 2003; Schneider 2012: 14), milles esitati seos deminutiivsufiksitate ja laste vahel.

Põhjaeesti murdealalt pärit katseisikud hindasid kõige sagedamini mittedeminutiivseks *Urki* (82%, *ki*-liide), *Katja* (82%, *ja*-liide), *Tarmik* (78%, *ik*-liide), *Martiinus* (78%, *us*-liide) ja *Jürka* (75%, *ka*-liide). Katseisikud lõuna-eesti murdealalt märkisid kõige sagedamini mittedeminutiivseks *Martiinus* (90%, *us*-liide), *Tarmik* (83%, *ik*-liide), *Urki* (81%, *ki*-liide), *Mell* (77%, kategooria *muu*) ja *Pets* (74%, *ts*-liide). Taaskord on esiviisik valdavalt kattuv.

Põhjaeesti murdealal hinnati täiskasvanutele kõige sagedamini sobivaks hüüdnime *Pets* (93%, *ts*-liide), seejärel *Jürka* (93%, *ka*-liide), *Katja* (86%, *ja*-liide), *Tarmik* (85%, *ik*-liide) ja *Urki* (83%, *ki*-liide). Lõunaeesti murdealalt pärit katseisikud märkisid kõige sagedamini täiskasvanule sobivaks *Jürka* (96%, *ka*-liide), siis *Pets* (94%, *ts*-liide), *Kats* (88%, *s*-liide), *Urki* (87%, *ki*-liide) ja *Tarmik* (87%, *ik*-liide). Enamus esiviisikute sufiksitest kattuvad.

5. ARUTELU

Produktsioonikatses leiti, et hüüdnimede moodustamisel kasutati kõige sagedamini deminutiivsufiksit *-u* ja selle alamkategoriaid (vt ptk 3.2), kõige harvem sufikseid *-k* ja *-e* (sh deminutiivsufiksit *-ke(ne)*). See tähendab, et deminutiivsufiks *-u* on hüüdnime moodustamisel levinum kui deminutiivsufiks *-ke(ne)*. Kuigi liidet *-ke(ne)* ei kasutatud hüüdnimede loomisel väga tihti, hinnati seda hinnangukatses sellegipoolest koos deminutiivsufiksi *-u* ja mõlema sufiksi alamkategoriatega kõige sagedamini deminutiivseteks. Šveitsi ja Poola teadlaste (Parzuchowski jt 2016) uuringus deminutiivsuse mõjust hinnangutele saadi teada, et inimesed tajusid objekti suurust või väärtust erinevalt, olenevalt sellest, kas objekti kirjeldamiseks kasutati sõna deminutiivset või neutraalset vormi. Ka hinnangukatses tajusid katseisikud deminutiivsufiksiga moodustatud hüüdnimesid teisiti kui ülejäänud hüüdnimesid.

Produktsioonikatses lastele moodustatud hüüdnimedes kasutati rohkem deminutiivsufikseid kui täiskasvanute hüüdnimedes. Tulevikus tasub täpsustada, miks kasutatakse laste ja täiskasvanute hüüdnimede produtseerimisel erinevaid sufikseid ning mis on nende funktsioon. Hinnangukatses seostati deminutiivsufiksiga moodustatud hüüdnimesid kõige sagedamini just lastega. Deminutiivse vormi kasutamisega võidakse viidata laste väiksele kasvule või lastega seonduvale afektiivsusele. Viimane kinnitaks ka Martin Calvo (2020) deminutiivi definitsiooni, mille järgi näitab deminutiiv hinnangut objekti suurusele või kõneleja emotsionaalsele seotusele objektiga. Teisalt võib seos laste ja deminutiivsuse vahel tuleneda sellest, et deminutiivvormid soodustavad lapse keeleomandamist ning on seetõttu lastega suhtluses rohkem kasutusel (Argus 2008; Kazakovskaya, Argus 2021).

Kuigi ühes varasemas uuringus (Arukask, Saar 2020) toodi välja, et lõuna-eesti murdealal on deminutiivsete vormide kasutamine igapäevasem, ei leitud siinsete katsetega päritolust tulenevaid märgilisi erinevusi. Erinevuse puudumine võib tuleneda mugavusvalimi kasutamisel tekkinud valimikaldest. Kui katseid oleks saanud teha ka muul kujul (nt paber kandjal, suuliselt, olnuks tulemused ilmselt erinevad. Praegu jäid välja kõik need inimesed, kes ei kasuta sotsiaalmeediat, internetti ega nutitelefoni, nt eakamad või maa-

piirkondades elavad inimesed. Nemad on just need, kelle vastused võinuks mõjutada päritolust ja murdetaustast tingitud erinevusi, kuna nad kasutavad suurema tõenäosusega oma piirkonnale omaseid keelejooni. Lisaks võib põhjus peituda selles, et katsetes oli palju nooremaid vastajaid, kelle keelekasutus võib olla küllaltki sarnastunud, mistõttu ei pruukinud murdejooned esile tulla. Samuti ei kerkinud erinevused esile katseisiku vanuse lõikes. Mõlemas katses jaotati katseisikud kolme vanuserühma, millede sufiksrite sagedusjärjestus oli sama (-u, -s, -i, -a, -e ja -k). Kummagi katse tulemustest ei joonistunud välja suuri erinevusi vanuserühmade vastustes, kuigi varasemalt (Hussar, FASTER 2015) on hüüdnimesid seostatud slängiga, mida räägivad peamiselt noored.

Kui katseisikute päritolu ega vanus ei omanud katsetulemustele olulist mõju, siis katseisikute sugu näitas vastupidist. Produktsioonikatses kasutasid naised kõige sagedamini deminutiivsufiksit -u, mehed aga sufiksit -s. Hinnangukatses hindasid naised enamikel juhtudel hüüdnime sagedamini deminutiivseks kui mehed.

Kuigi läbiviidud katsed olid üldises plaanis edukad ja tulemusrikkad, toon välja ka kriitikat katsedisaini osas. Produktsioonikatse sissejuhatuses oli keeruline selgitada katse eesmärki nii, et see vastuseid liigselt ei suunaks (vt Lisa 1). Seetõttu laekus palju erinevaid vastuseid. Osad katseisikud eristasid vastustes hüüd- ja hellitusnimesid. Katse tagasisides mainiti, et mõni vastanu jättis *ke(ne)*-liitelised hüüdnimed esitamata, kuna pidas neid spetsiifiliselt hellitusnimeks, mitte aga hüüdnimeks. Tegelikult on hellitusnimi üks hüüdnime alaliike, millel on hellitav varjund ja mis moodustatakse deminutiivsufiksrite (-u ja -*ke(ne)*) abil peamiselt eesnime tuletise või teisendina (Henno, Päll 2003). Katse tagasisides mainiti, et kui mõne eesnimega meenus keegi konkreetne tuttav, lisati vastuseks selle inimesega seonduv hüüdnimi. Üheks katse kõrvaleesmärgiks oligi näha, kui tihti moodustatakse hüüdnimesid lühematele (nt *Eva, Mark*) ja nõ vanema põlvkonna (nt *Rein, Ülle*) nimedele (vt iga algnime tulemusi Lisast 7). Katses esitati vastustena ka algnimesid (nt *Ene > Ene*), mis jäid analüüsist välja. Katse tagasisides toodi välja, et kui algnimi on juba eos lühike, siis puudub vajadus hüüdnimeks ja hüüdnime ei esitatud.

Uurimistöö käigus ja saadud tulemuste põhjal tekkis mõtteid edasiseks uurimiseks. Näiteks võiks tulevikus uurida katseisiku emakeele mõju deminutiivsuse produtseerimisele, hindamisele ja tajumisele. Hispaania keelt uurinud teadlased leidsid, et inimesed, kes olid

lapselt saati hispaania keelt kõnelenud, kasutasid lastele suunatud kõnes rohkem deminutiive kui samal keeletasemel, kuid täiskasvanuna keeleoskuse omandanud inimesed (Montrul jt 2013). Seega oleks kasulik uurida, kuidas erineb eesti ja näiteks vene emakeelega katseisikute deminutiivsuse produtseerimine ja tajumine eesti keeles. Samuti tasuks lähemalt uurida deminutiivsuse rolli nii laste kui täiskasvanute keele omandamises.

Autoril jäi võrdlemata, kas produktsioonikatses esitatud hüüdnimedel isik (ehk kas hüüdnimi produtseeriti lapsele või täiskasvanule) kattub sama hüüdnime hinnanguga hinnangukatse. See tähendab, et kui näiteks hüüdnime *Matu* esitati produktsioonikatses rohkem lastele, siis kas hinnangukatses seostati seda hüüdnime samuti lastega. Nii saaks kinnitada keelekasutajate produktsiooni ja hinnangu ühtivust.

Täiendavat uurimist vajaksid sufiks *-uke* ja *-ukas*. Esimene on topeltdeminutiiv, mille puhul oleks hea teada, kelle või mille kohta seda liidet kõige rohkem kasutatakse ning mis eesmärgil. Millisele Schneideri (2012) esitatud funktsioonile vastab topeltdeminutiiv: kas sellega rõhutatakse füüsilist väiksust, näidatakse afektiivsust või mõlemat korraga? Liite *-ukas* puhul saaks täpsemalt uurida deminutiiv- ja augmentatiivsufiksi kooskasutuse funktsiooni. Kas liidet kasutatakse teadlikult füüsiliselt suure objekti, nt ka täiskasvanu hellitamiseks? Kuigi selle liitega produtseeriti hüüdnimesid üldiselt vähe (täiskasvanutele 31, lastele 23 – kõige sagedasem *Krissukas*), kasutati *ukas*-liidet täiskasvanutele moodustatud hüüdnimedes pisut rohkem. Suurem valim ja täpsemad uurimisküsimused annaks kindlana vastuse, kas sufiksis olev *-u* viitab deminutiivsusele ja *-kas* objekti suurusele või inimese puhul ka vanusele.

Töö tulemustest leiti vastused püstitatud uurimisküsimustele. Samal ajal kerkis aga esile mitmeid uusi küsimusi, mis võiksid pakkuda huvi edaspidiseks teema uurimiseks.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöö eesmärk oli teada saada, kuidas kasutatakse deminutiivseid liiteid hüüdnimede produtseerimisel ning kuidas neid hinnatakse. Uurimiseks viidi läbi kaks katset: vaba moodustusega produktsioonikatse ja sunnitud valikuga hinnangukatse. Produktsioonikatses analüüsiti 151 katseisiku, hinnangukatses 182 katseisiku tulemusi. Järgnevalt esitatakse uurimuse tulemused uurimisküsimuste kaupa.

Milline on kõige sagedamini ja milline kõige vähem kasutatav sufiks hüüdnimede moodustamisel?

Produktsioonikatses selgus, et hüüdnimede moodustamisel kasutati kõige sagedamini sufiksit *-u* (4755 vastust, kõige sagedasem *Krissu* < Kristi, Kristjan, Kristina), kõige vähem kasutati sufiksit *-k* (293 vastust, kõige sagedasem *Priidik* < Priit). See teadmine annab aimu trendidest hüüdnimede moodustamisel ning näitab seost deminutiivide ja hüüdnimede vahel.

Kuidas erinevad produtseeritavate hüüdnimede sufiksivormid täiskasvanu ja lapse hüüdnimede lõikes?

Täiskasvanutele hüüdnimede moodustamisel kasutati kõige sagedamini sufiksivormi *-s* (2835 vastust, kõige sagedasem *Kris* < Kristi, Kristo, Kristjan). Lastele produtseeritud hüüdnimedes esines kõige sagedamini *u*-liitelisi hüüdnimesid (3531 vastust, kõige sagedasem *Krissu* < Kristi, Kristjan, Kristina). Siit saavad kinnitust eelnevad uurimused, mis seostavad deminutiivsust füüsiliselt väikse suuruse ning laste(keelega). Nii täiskasvanute kui laste hüüdnimede puhul kasutati kõige vähem sufiksivormi *-k* (kõige sagedasemad vastavalt *Mark* < Marko ja *Priidik* < Priit).

Kuidas erineb hüüdnimede produtseerimine katseisiku soo, vanuse ja päritolu lõikes?

Dressler ja Barbaresi (1994) on toonud välja, et lastega suhtlemisel kasutavad vanaemad kõige rohkem deminutiivvorme. Ka siinsest tööst selgus, et naised moodustasid kõige sagedamini hüüdnimesid *u*-liitega, mehed aga *s*-liitega. Vanuserühmade lõikes sufiksivormide kasutussagedus ei erinenud: kõige sagedasem oli *-u*, sellele järgnesid sufiksivormid *-s*, *-i*, *-a*, *-e*, *-k*. Ka katseisiku päritolu järgi analüüsitud tulemustes ei esinenud märkimisväärsed

erisusi. Nii lõuna-eesti kui põhja-eesti murdealalt pärit katseisikute kasutatud sufiksiste sagedusjärjestus oli järgnev (kahanevas järjekorras): *-u, -s, -i, -a, -e, -k*.

Milliseid sufikseid hinnatakse deminutiivseteks, milliseid mitte?

Hinnangukatsest saab näitepõhiselt öelda, et kõige sagedamini hinnati deminutiivseks hüüdnime *Annuke*, seejärel *Maiekene* ja *Sannu*, mis esindavad vastavalt liiteid *-uke, -kene* ja *-u*. Kõik kolm on Kasiku (2015) esitatud deminutiivsufiks, *-uke* isegi topeltdeminutiiv. Kõige sagedamini mittedeminutiivseks/neutraalseks hinnati aga hüüdnimesid *Martiinus*, *Urki* ja *Tarmik*, mis olid vastavalt *us-*, *ki-* ja *ik-*liite esindajad. Hüüdnimesid *Martiinus*, *Urki* ja *Tarmik* võidi mittedeminutiivseks/neutraalseks hinnata seepärast, et need kõlavad võõrapäraselt või võõralt.

Milliseid sufikseid seostatakse täiskasvanutega, milliseid lastega?

Kõige sagedamini seostati lastega hüüdnime *Matu*, seejärel *Annuke* ja *Sannu*, mis esindavad vastavalt *tu-*, *uke-* ja *u-*liidet. Täiskasvanutega seostati kõige sagedamini hüüdnimesid *Jürka*, *Pets* ja *Mell*, mis esindavad vastavalt liiteid *-ka* ja *-ts* ning kategooriat *muu*. See tähendab, et lastega seostati kõige sagedamini deminutiivsufikseid.

Lisaks leiti produktsioonikatsest, et kõige harvem esitati hüüdnimesid eesnimedele Nora, Eva ja Mark, kõige sagedamini eesnimedele Aleksander, Viktoria, Katrin. Esimesel juhul on tegu juba üsna lühikeste nimedega, millele hüüdnime produtseerimine võis olla keeruline või ebavajalik. Teisel juhul on algnimed aga pikemad ja seetõttu ilmselt ka hüüdnimesid neile lihtsam mõelda.

Bakalaureusetööst saadud tulemused aitavad mõista deminutiivide kasutust ja rolli eesti keeles. Lisaks näitavad tulemused, millised aspektid (nt sugu) võivad deminutiivide kasutust mõjutada. Töö tõstab deminutiivsuse esile kui väheuuritud, aga olulisuse teema ning annab ainet edaspidiseks deminutiivsuse uurimiseks.

SUMMARY

The aim of this bachelor's thesis was to research the use of diminutive suffixes in nicknaming and how these suffixes are evaluated. Two experiments were conducted: a free-form production experiment and a forced-choice evaluation experiment. In the production experiment 151 participants' responses were analyzed. In the evaluation experiment 182 participants' responses were analyzed. Followingly the findings according to each research question will be presented.

Which suffix is most frequently used and which is least used in the formation of nicknames?

The production experiment revealed that the suffix *-u* was most commonly used (4755 responses, *Krissu* as the most common), while the suffix *-k* was the least used (293 responses, *Priidik* as the most common). This knowledge provides insight into trends in nickname formation and highlights the connection between diminutives and nicknames.

How do the suffixes used in produced nicknames differ between adult and child nicknames?

In nicknames for adults, the suffix *-s* was most frequently used (2835 responses, *Kris* as the most common). In nicknames for children, suffix *-u* was most commonly used (3531 responses, *Krissu* as the most common). These findings confirm previous researchs associating diminutives with physically small size and also child directed and child speech. The suffix *-k* was again the least used for both adult and child nicknames (*Mark* and *Priidik* as the most common).

How does nickname production differ based on the participant's gender, age, and origin?

Dressler and Barbaresi (1994) have highlighted that grandmothers use diminutive forms the most when interacting with children. Similarly, the present study revealed that women predominantly formed nicknames with the suffix *-u*, while men used the suffix *-s* more frequently. There were no significant differences in the frequency of suffix usage across different age groups: *-u* was the most common, followed by *-s*, *-i*, *-a*, *-e* and *-k*. The analysis of participants' origin did not yield notable differences either. The frequency

order of suffixes used by participants from southern and northern Estonia was as follows (in descending order): *-u*, *-s*, *-i*, *-a*, *-e* and *-k*.

Which suffixes are evaluated as diminutive and which are not?

Based on the evaluation experiment, the nickname *Annuke* was most frequently perceived as diminutive, followed by *iMaiekene* and *Sannu*, which represent accordingly the suffixes *-uke*, *-kene* and *-u*. All three are diminutive suffixes, with *-uke* even representing a double diminutive. Conversely, the nicknames *Martiinus*, *Urki*, and *Katja* were most frequently perceived as non-diminutive or neutral. These nicknames represented the suffixes *-us*, *-ki* and *-ja*. The reason might have been, that these nicknames were perceived as foreign or unfamiliar.

Which suffixes are associated with adults and which with children?

The nickname *Matu* (suffix *-tu*) was most frequently associated with children, followed by *Annuke* (suffix *-uke*) and *Sannu* (suffix *-u*). The nicknames *Jürka* (suffix *-ka*), *Pets* (suffix *-ts*) and *Mell* (category *other*) were most frequently associated with adults. This indicates that diminutive suffixes were most commonly associated with children.

As a byproduct, the production experiment revealed that the origin names *Nora*, *Eva* and *Mark* were nicknamed the least frequently, while *Aleksander*, *Viktoria* and *Katrin* were nicknamed the most frequently. The reason might be that names like *Nora*, *Eva* and *Mark* are already relatively short, which may have made nickname production difficult or unnecessary. In contrast, *Aleksander*, *Viktoria* and *Katrin* are longer names, which likely made it easier to produce a nickname for them.

The results obtained from this bachelor's thesis contribute to understanding the use and role of diminutives in the Estonian language. Additionally, the findings highlight aspects such as gender that may influence the use of diminutives. The study sheds light on diminutiveness as a topic that has received limited research attention but holds significant importance, providing momentum for further exploration of diminutives.

KIRJANDUS

- Ainiala jt 2012** = Terhi Ainiala, Minna Saarelma, Paula Sjöblom. Names in Focus. An Introduction to Finnish Onomastics. (= Studia Fennica. Linguistica 17.) Helsinki: Finnish Literature Society. <http://library.oapen.org/handle/20.500.12657/32120>.
Vaadatud 30.05.2023
- Argus, Reili 2003.** Lastekeelest ja selle uurimisest. – Oma Keel, 1, 26–32.
- Argus, Reili 2008.** Eesti keele muutemorfoloogia omandamine. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Arukask, Madis, Eva Saar 2020.** Deminutiivid idapoolsete läänemeresoome rahvaste animistlikus keelekasutuses. – Emakeele Seltsi aastaraamat 66. Peatoim Mati Erelt. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 9–38.
- Bayraktaroglu, Arin, Maria Sifianou 2001.** Linguistic Politeness Across Boundaries: The case of Greek and Turkish. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/nlibee-ebooks/detail.action?docID=622805>. Vaadatud 30.05.2023.
- Dressler, Wolfgang U., Lavinia Merlini Barbaresi 1994.** Morphopragmatics: Diminutives and Intensifiers in Italian, German, and Other Languages. Berlin: De Gruyter Mouton.
- EKK 2020** = Mati Erelt, Tiiu Erelt, Kristiina Ross. Eesti keele käsiraamat. 2., täiend. tr. Tallinn. Eesti Keele Sihtasutus.
- EKG I 1995** = Mati Erelt, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1995. Eesti keele grammatika. I. Morfoloogia. Sõnamoodustus. Peatoim. Mati Erelt, toim. Tiiu Erelt, Henn Saari, Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Eesti Keele Instituut.
- Henno, Kairit, Peeter Päll 2003.** Onomastika termineid. Nimeseltsi leht. <http://www.eki.ee/nimeselts/nimeterm.htm>. Vaadatud 30.05.2023.
- Hussar, Annika, Marika Faster 2015.** Eestlaste hüüdnimedest. – Emakeele Seltsi aastaraamat 61. Peatoim Mati Erelt. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 110–134.
- Hussar, Annika 2001.** Eestlaste XX sajandi nimemood. – Oma Keel 1, 28–33.

- Hussar, Annika 2009.** Changes in naming patterns in 19th century Estonia. Discarding the names of parents and godparents. – Names in Multi-Lingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact. Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences. August 17–20, 2008. Ed. Wolfgang Ahrens, Sheila Embleton, André Lapierre. Toronto: York University, 519–526; <http://hdl.handle.net/10315/3988>. Vaadatud 30.05.2023.
- Ilm, Uno, Tõnu Tender 2003.** Trellide ja luku taga. Sissevaade Eesti kinnipeetavate 20. sajandi slängi. Tartu: Atlex.
- Joalaid, Marje 2009.** Balto-finnic Personal Name Suffixes. – Names in Multi-Lingual, Multi-Cultural and Multi-Ethnic Contact. Proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences, August 17–22, 2008. Ed. Wolfgang Ahrens, Sheila Embleton, André Lapierre. Toronto: York University, 532–541; <http://hdl.handle.net/10315/3990>. Vaadatud 30.05.2023.
- Kasik, Reet 2008.** Meediateksti analüüs: selle eesmärgid ja meetodika. – Tekstid ja taustad V. Meediatekstide keelekasutus ja selle sotsiokultuurilised taustad. Toim. Reet Kasik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kasik, Reet 2015.** Sõnamoodustus. (= Eesti keele varamu I.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Kazakovskaya, Victoria V., Argus, Reili 2021.** Acquisition of diminutives in typologically different languages: Evidence from Russian and Estonian. – Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 17. Tallinn: Eesti Rakenduslingvistika Ühing, 81–97. <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa17.05>. Vaadatud 30.05.2023.
- Kehayov, Petar 2000.** Deminutiivtuletus eesti ja soome keeles. Bakalaureusetöö. Käsikiri Tartu Ülikooli eesti keele osakonnas.
- Kehayov, Petar, Rogier Blokland 2006.** Mittesufiksaalne deminutiivtuletus eesti keeles. – Emakeele Seltsi aastaraamat 52. Peatoim. Mati Ereht. Emakeele Selts. Tallinn: Teaduste Akadeemia Kirjastus, 87–124.
- Klavan, Jane, Ann Veismann, Anni Jürine 2013.** Katselised meetodid tähenduse uurimisel. – Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri, 4-1, 17–34.
- Korb, Anu 2021.** Nimi ei riku meest. Siberi eestlaste ees- ja hüüdnimed. – Keel ja Kirjandus 64 (6), 494–508.

- Maa-ameti Geoportaal 2023.** Ajalooline haldusjaotus. Kihelkond kuni 1917.
<https://geoportaal.maaamet.ee/est/>. Vaadatud 30.05.2023.
- Mägiste, Julius 1928.** *oi-*, *ei-*-deminutiivid läänemeresoome keeltes. (= Acta et Comentationes Universitatis Tartuensis B 12/2.) Tartu.
- Martín Calvo, Rafael 2020.** Evaluative derivatives and evaluative forms: Two distinct groups of affixed lexical units in evaluative morphology. – Bridging Languages and Cultures II. Linguistics, Translation Studies and Intercultural Communication. Ed. by Guntars Dreijers, Jānis Sīlis, Silga Sviķe, Jānis Veckrācis. Berlin: Frank & Timme, 83–112. DOI:[10.13140/RG.2.2.35871.92326](https://doi.org/10.13140/RG.2.2.35871.92326). Vaadatud 30.05.2023.
- Pajusalu jt 2018** = Karl Pajusalu, Tiit Hennoste, Ellen Niit, Peeter Päll, Jüri Viikberg, 2018. Eesti murded ja kohanimed. 3., täiendatud trükk. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Parzuchowski jt 2016** = Parzuchowski, Michał, Konrad Bocian, Pascal Gygax 2016. Sizing up objects: The effect of diminutive forms on positive mood, value, and size judgments. *Frontiers in Psychology*, 7. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01452>. Vaadatud 30.05.2023.
- Schneider, Klaus P. 2012.** Diminutives in English. Walter de Gruyter. <https://ebookcentral.proquest.com/lib/nlibee-ebooks/detail.action?docID=3043600>. Vaadatud 30.05.2023.
- Statistikaamet 2022.** Populaarsed eesnimed.
<https://www.stat.ee/nimed/TOP>. Vaadatud 17.03.2023.
- Strang, Barbara M. H. 1964.** *Modern English Structure*. London: Arnold.
- Tender, Tõnu 1994.** Eesti släng: olemus ja uurimislugu. – *Keel ja Kirjandus* 6, 346–355.
- Ultan, Russel 1978.** Size-sound symbolism. – *Universals of Human Language*. Vol. 2. Ed. by Joseph Greenberg. Stanford: Stanford University Press, 525–568.
- Uuspõld, Ellen 2011.** Üliõpilastööde vormistamise juhend. Tartu.
- van de Weijer, Jeroen 1989.** The formation of diminutive names in Hungarian. – *Acta Linguistica Hungarica* 39, 1-4, 353–371. <https://doi.org/10.1556/2062.2021.00481>. Vaadatud 30.05.2023.

LISAD

Lisa 1. Produktsioonikatsse sissejuhatav tekst.

Hüüdnimede produtseerimine

Tere!

Olen eesti ja soome-ugri keeleteaduse eriala tudeng Margit Kooser ja kirjutan oma bakalaureuse lõputööd hüüdnimedest.

Eesti keeles esineb arvukalt erinevaid hellitus- ja hüüdnimesid, igaühel oma lugu, tähendus ja varjund. Hüüdnimed võivad olla seotud inimese välimust või käitumist iseloomustava tunnusega (primaarsed hüüdnimed) või tekkinud inimese ees- või perenimest (sekundaarsed hüüdnimed). Käesoleva katsse eesmärk on teada saada, milliseid sekundaarseid hüüdnimesid kõige rohkem moodustatakse. Katsesse on oodatud osalema kõik **täisealised** isikud.

Mida tuleb teha? Katses esitatakse juhuslikus järjekorras eesnimed, millest tuleb moodustada hüüdnimed täiskasvanule ja lapsele. Kui mõne eesnime puhul ühtegi hüüdnime pähe ei tule, kirjuta lahtrisse **x**. Täiskasvanule ja lapsele antud hüüdnimed võivad kattuda. Mitme hüüdnimevariandi sisestamisel eralda nad komaga. Oluline on esitada sellised hüüdnimed, mis esimesena pähe tulevad või mille just Sina antud eesnimest moodustaksid.

Katseisikult kogutakse katsse tulemuste analüüsi tarbeks ka taustaandmeid (vanus, sugu, päritolu, haridustase ja emakeel). Katsse on **anonüümne** ja **vabatahtlik**. See tähendab, et katses kogutud andmeid ei saa ühegi isikuga seostada ja katseisik võib igal hetkel katses osalemisest loobuda. Katseks kulub ligikaudu **15 minutit**.

Küsimuste ja tähelepanekute korral kirjutada margit.kooser@ut.ee

Head katsekogemust!

Lisa 2. Hinnangukatse sissejuhatav tekst.

Deminutiivsuse hindamine

Tere!

Olen eesti ja soome-ugri keeleteaduse eriala tudeng Margit Kooser ja kirjutan oma bakalaureuse lõputööd **deminutiivsusest** hüüdnimedes.

Mis on deminutiivsus? Deminutiivid väljendavad keelelist vähendust, meelitust või hellitust (nt *koerake*, *lapsuke*, *punu*, *kätu*). Käesoleva katsse eesmärk on uurida, mida hinnatakse deminutiivsuseks hüüdnimedes. Katsesse on oodatud osalema kõik **täisealised** isikud.

Mida tuleb teha? Katses esitatakse juhuslikus järjekorras hüüdnimesid, mis on kogutud lõputöö jaoks koostatud produktsioonikatsse abil. Nimesid tuleb hinnata kahel skaalal – kas hüüdnimi kõlab **deminutiivselt** või **mittedeminutiivselt** ning kas hüüdnimi sobib **lapsele** või **täiskasvanule**. Mõlemal skaalal saab valida ühe vastuse. Valesid vastuseid selles katses ei ole. Oluline ongi see, et vastaksid nii, nagu Sina neid hüüdnimesid tunnetad.

Katseisikult kogutakse katsse tulemuste analüüsiks ka taustaandmeid (vanus, sugu, päritolu, haridustase ja emakeel). Taustaandmete põhjal saame näha, kas ja kuidas need tulemusi mõjutada võivad (nt piirkondlik muredaust, noortekeel jms).

Katses osalemine on **anonüümne** ja **vabatahtlik**. See tähendab, et katses kogutud andmeid ei saa ühegi isikuga seostada ja katseisik võib igal hetkel katses osalemisest loobuda. Katseks kulub umbes **10 minutit**.

Küsimuste ja tähelepanekute korral kirjutada margit.kooser@ut.ee

Head katsekogemust!

Lisa 3. Sufiksite sagedus katseisikute soo lõikes koos kõige sagedasema vastusega.

Naised			Mehed		
Sufiks	Sagedus	Kõige sagedasem	Sufiks	Sagedus	Kõige sagedasem
u kokku	4332	-	u kokku	383	-
u	2529	<i>Sannu</i>	u	245	<i>Sannu</i>
su	1053	<i>Krissu</i>	su	79	<i>Krissu</i>
tu	295	<i>Matu</i>	tu	30	<i>Matu</i>
ku	280	<i>Maku</i>	ku	22	<i>Maku</i>
tsu	175	<i>Sirtsu</i>	tsu	7	<i>Sirtsu</i>
s/z/x kokku	3219	-	s/z/x kokku	451	-
ts/tz	1368	<i>Ints</i>	ts/tz	176	<i>Ints</i>
s/z/x	915	<i>Sass</i>	s/z/x	151	<i>Sass</i>
x/ks	606	<i>Marks</i>	x/ks	80	<i>Marks</i>
kas/kaz	156	<i>Annekas</i>	kas/kaz	27	<i>Annekas</i>
ps/pz	154	<i>Rops</i>	ps/pz	11	<i>Rops</i>
us/uz	20	<i>Markus</i>	us/uz	6	<i>Kristus</i>
i kokku	1499	-	i kokku	145	-
i	1424	<i>Emmi</i>	i	142	<i>Viki</i>
ki	34	<i>Urki</i>	ki	2	<i>Tarki</i>
si	31	<i>Krissi</i>	si	1	<i>Krissi</i>
pi	10	<i>Pipi</i>			
a kokku	1231	-	a kokku	186	-
a	827	<i>Kata</i>	a	136	<i>Saša</i>
ka	284	<i>Jürka</i>	ka	44	<i>Jürka</i>
sa	47	<i>Sassa</i>	ja	4	<i>Sanja</i>
ja	36	<i>Sonja</i>	sa	2	<i>Sassa</i>
tsa	14	<i>Lentsa</i>			
ksa	6	<i>Leksa</i>			
ska	6	<i>Tiinutska</i>			
tja	5	<i>Katja</i>			
sja	4	<i>Marusja</i>			
rja	2	<i>Maarja</i>			
e kokku	414	-	e kokku	42	-
ke	274	<i>Eneke</i>	ke	24	<i>Anneke</i>
e	65	<i>Olle</i>	e	17	<i>Ree</i>
uke	40	<i>Krissuke</i>	kene	1	<i>Martakesekene</i>
kene	35	<i>Maiekene</i>			
k kokku	212	-	k kokku	44	-
tsik/tšik	93	<i>Laurtsik</i>	ik	19	<i>Prüidik</i>
ik	73	<i>Prüidik</i>	tsik/tšik	12	<i>Lentšik</i>
k	30	<i>Mark</i>	k	12	<i>Mark</i>
sik	16	<i>Sipsik</i>	sik	1	<i>Artsik</i>

Lisa 4. Sufiksile sagedus katseisikute vanuse lõikes koos kõige sagedasema vastusega.

1. vanuserühm			2. vanuserühm			3. vanuserühm		
Sufiks	Sagedus	Kõige sagedasem	Sufiks	Sagedus	Kõige sagedasem	Sufiks	Sagedus	Kõige sagedasem
u kokku	2326	-	u kokku	1180	-	u kokku	1209	-
u	1406	Sannu	u	654	Sannu	u	714	Annu
su	581	Krissu	su	273	Krissu	su	278	Krissu
tu	147	Matu	ku	102	Maku	ku	77	Maku
ku	123	Maku	tu	101	Matu	tu	77	Matu
tsu	69	Sirtsu	tsu	50	Tintsu	tsu	63	Sirtsu
s/z/x kokku	1566	-	s/z/x kokku	1083	-	s/z/x kokku	1021	-
ts/tz	714	Ints	ts/tz	421	Ints	ts/tz	409	Pets
s/z/x	461	Sass	s/z/x	348	Sass	s/z/x	257	Sass
x/ks	259	Marks	x/ks	211	Marks	x/ks	216	Tiuks
ps/pz	76	Rops	kas/kaz	59	Annekas	kas/kaz	83	Annekas
kas/kaz	41	Annekas	ps/pz	37	Rops	ps/pz	52	Rops
us/uz	15	Markus	us/uz	7	Martiinus	us/uz	4	Gus
i kokku	741	-	i kokku	417	-	i kokku	486	-
i	712	Viki	i	400	Emmi	i	454	Emmi
si	18	Leksi	ki	8	Urki	ki	19	Urki
ki	9	Maki	si	6	Krissi	si	8	Krissi
pi	2	Pipi	pi	3	Tipi	pi	5	Pipi
a kokku	629	-	a kokku	377	-	a kokku	411	-
a	461	Kata	a	277	Kata	a	225	Kata
ka	112	Jürka	ka	79	Jürka	ka	137	Jürka
ja	27	Anja	ja	9	Anja	sa	31	Sassa
sa	13	Krissa	sa	5	Jansa	tsa	7	Jantsa
ska	5	Tiinutska	tsa	5	Katsa	ja	4	Sonja
tja	3	Katja	ksa	1	Leksa	ksa	3	Leksa
rja	2	Maarja	tja	1	Katja	sja	2	Marusja
tja	2	Pirtsu				ska	1	Maruska
sja	2	Alesja				tja	1	Petja
ksa	2	Leksa						
e kokku	294	-	e kokku	107	-	e kokku	55	-
ke	206	Eneke	ke	66	Tiiuke	ke	26	Anneke
e	42	Olle	e	20	Marlane	e	20	Pille
uke	28	Krissuke	kene	14	Maiekene	uke	5	Pikuke
kene	18	Martakene	uke	7	Reinuke	kene	4	Evakene
k kokku	118	-	k kokku	90	-	k kokku	48	-
tsik/tšik	53	Laurtsik	tsik/tšik	41	Lentsik	ik	29	Priidik
ik	31	Priidik	ik	32	Priidik	tsik/tšik	11	Evatšik
k	24	Mark	k	14	Mark	k	4	Mark
sik	10	Artsik	sik	3	Sipsik	sik	4	Artsik

Lisa 5. Sufiksite sagedus katseisikute päritolu lõikes koos kõige sagedasema vastusega.

Põhjaeesti murdeala			Lõunaeesti murdeala		
Sufiks	Sagedus	Kõige sagedasem	Sufiks	Sagedus	Kõige sagedasem
u kokku	3399	-	u kokku	1316	-
u	2034	<i>Sannu</i>	u	740	<i>Sannu</i>
su	788	<i>Krissu</i>	su	344	<i>Krissu</i>
tu	228	<i>Matu</i>	tu	97	<i>Matu</i>
ku	227	<i>Maku</i>	ku	75	<i>Maku</i>
tsu	122	<i>Sirtsu</i>	tsu	60	<i>Sirtsu</i>
s/z/x kokku	2577	-	s/z/x kokku	1093	-
ts/tz	1083	<i>Pets</i>	ts/tz	461	<i>Ints</i>
s/z/x	739	<i>Sass</i>	s/z/x	327	<i>Sass</i>
x/ks	486	<i>Marks</i>	x/ks	200	<i>Marks</i>
kas/kaz	133	<i>Annekas</i>	kas/kaz	50	<i>Annekas</i>
ps/pz	115	<i>Rops</i>	ps/pz	50	<i>Rops</i>
us/uz	21	<i>Markus</i>	us/uz	5	<i>Gus</i>
i kokku	1076	-	i kokku	568	-
i	1022	<i>Viki</i>	i	544	<i>Viki</i>
ki	27	<i>Urki</i>	ki	9	<i>Urki</i>
si	25	<i>Krissi</i>	pi	8	<i>Pipi</i>
pi	2	<i>Pipi</i>	si	7	<i>Krissi</i>
a kokku	1015	-	a kokku	402	-
a	682	<i>Kata</i>	a	281	<i>Kata</i>
ka	234	<i>Jürka</i>	ka	94	<i>Jürka</i>
sa	38	<i>Jansa</i>	sa	11	<i>Sassa</i>
ja	31	<i>Anja</i>	ja	9	<i>Sonja</i>
tsa	12	<i>Lentsa</i>	ska	3	<i>Tiinutska</i>
ksa	6	<i>Leksa</i>	tsa	2	<i>Pritsa</i>
tja	4	<i>Katja</i>	sja	1	<i>Marusja</i>
ska	3	<i>Tinska</i>	tja	1	<i>Petja</i>
sja	3	<i>Marusja</i>			
rja	2	<i>Maarja</i>			
e kokku	357	-	e kokku	99	-
ke	241	<i>Eneke</i>	ke	57	<i>Anneke</i>
e	61	<i>Rebane</i>	e	21	<i>Olle</i>
uke	29	<i>Krissuke</i>	uke	11	<i>Reinuke</i>
kene	26	<i>Maiekene</i>	kene	10	<i>Evakene</i>
k kokku	193	-	k kokku	63	-
tsik/tšik	87	<i>Laurtsik</i>	ik	34	<i>Priidik</i>
ik	58	<i>Priidik</i>	tsik/tšk	18	<i>Lentsik</i>
k	33	<i>Mark</i>	k	9	<i>Mark</i>
sik	15	<i>Artsik</i>	sik	2	<i>Empsik</i>

Lisa 6. Produktioonikitse kõige sagedasemad hüüdnimed täiskasvanule ja lapsele iga algnime kohta.

Algnimi	Hüüdnimi lapsele	Kordade arv	Hüüdnimi täiskasvanule	Kordade arv
Aivar	Aivu	20	Aiks	20
Aleksander	Sass	87	Sass	103
Aleksandra	Sassu	40	Sandra	51
Andres	Andu	91	Ants	56
Anne	Annu	54	Ann	56
Anneli	Annu	77	Anni	32
Artur	Ats	23	Arts	27
Diana	Dinnu	39	Di	29
Emily	Emmi	95	Emmi	63
Emma	Emmi	38	Em	29
Ene	Ennu	37	Ennu	10
Eva	Evvu	20	Efka	8
Hanna	Hannu	26	Hannu	10
Henri	Hennu	48	Hents	21
Hugo	Huks	18	Huks	29
Indrek	Ints	86	Ints	137
Jaan	Jannu	40	Jan	27
Jüri	Jürka	46	Jürka	103
Kadri	Kats	54	Kats	80
Katrin	Kata	62	Kats	82
Kristi	Krissu	98	Krissu	64
Kristina	Krissu	122	Krissu	109
Kristjan	Krissu	112	Kris	88
Kristofer	Krissu	81	Kris	108
Laura	Lallu	23	Laurts	21
Lenna	Lennu	69	Lents	39
Maie	Mai	27	Mai	34
Margus	Maku	46	Marks	60
Maria	Mammu	50	Mari	55
Mark	Maku	23	Marks	28
Marko	Maku	30	Marks	73
Marta	Marru	17	Marts	16
Martin	Matu	101	Matu	51
Meelis	Mellu	52	Mell	56
Mia	Mimmu	14	Miiu	8
Miron	Mirru	70	Miro	25
Nora	Norru	15	Norts	11
Oliver	Ollu	88	Oll	54
Peeter	Pets	73	Pets	143
Piret	Pirru	68	Pirru	38
Priit	Priidu	64	Priidik	34
Rasmus	Rassu	98	Rass	74
Rein	Rennu	29	Reints	18
Riina	Riinu	37	Riin	20
Robin	Robi	73	Robi	60
Sander	Sannu	115	Sass	56
Sebastian	Sebsu	26	Seb	48
Sirje	Sirts	61	Sirts	80
Sofia	Sofi	107	Sofi	111
Tarmo	Tarts	23	Tarts	59
Tiina	Tinnu	34	Tints	31
Tiiu	Tiuks	22	Tiuks	37
Toomas	Tommi	94	Tom	132
Urmas	Ummi	93	Ummi	67
Viktoria	Viki	110	Viki	108
Ülle	Ülts	16	Ülts	43

Lisa 7. Produktsoonikatsede algnimedele esitatud hüüdnimede hulk (kasvavas järjekorras).

1	Nora	93
2	Eva	108
3	Mark	110
4	Ene	110
5	Mia	117
6	Rein	126
7	Hanna	130
8	Ülle	136
9	Laura	136
10	Maie	140
11	Tiiu	144
12	Marta	150
13	Hugo	151
14	Aivar	154
15	Jaan	168
16	Tiina	172
17	Tarmo	174
18	Priit	176
19	Riina	176
20	Emma	178
21	Henri	179
22	Lenna	202
23	Anne	203
24	Piret	208
25	Marko	211
26	Artur	211
27	Diana	216
28	Margus	218
29	Meelis	227
30	Sirje	229
31	Urmast	233
32	Jüri	238
33	Miron	243
34	Rasmus	245
35	Anneli	245
36	Kristi	248
37	Robin	248
38	Martin	248
39	Kadri	250
40	Sebastian	253
41	Andres	254
42	Maria	259
43	Emily	267
44	Aleksandra	271
45	Oliver	273
46	Sofia	274
47	Sander	280
48	Peeter	283
49	Indrek	283
50	Kristjan	288
51	Kristina	290
52	Kristofer	291
53	Toomas	292
54	Katrin	293
55	Viktoria	299
56	Aleksander	300

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____ Margit Kooser _____ ,

(autori nimi)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

_____ „Deminutiivsus hüüdnimeses“ _____ ,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on _____ Piia Taremaa _____ ,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Margit Kooser

30.05.2023